

KÖNYV KÖNYVTÁR KÖNYVTÁROS

KÖNYV, KÖNYVTÁR, KÖNYVTÁROS

27. évfolyam 5. szám

2018. május

Tartalom

Könyvtárpolitika

- Dancs Szabolcs:** A könyvtári szabványosítás egyes nemzetközi és hazai fejleményeiről 3
- Félidőhöz ért a *Múzeumi és könyvtári fejlesztések mindenkinek* című projekt 5

Műhelykérdések

- Bálint István Ábrahám:** Mozgáskorlátozottak és érzékszervi fogyatékosággal élők könyvtárhasználatának segítése 81
- Waldinger Dóra:** Instagram – egy új marketingeszköz 13

Konferenciák

- Németh Márton:** A REACH projekt. Közösségi platform a társadalmi részvételen alapuló tevékenységek, illetve a közösségi innováció elősegítésének céljából 18
- Hubay Miklós:** Áttekintés az EuropeanaTech 2018 konferenciáról 21
- Holczman Györgyné:** Kettő az egyben, avagy ilyen egy kétfunkciós könyvtár 26
- Pallag Katalin:** „Klasszikus könyvtár, innovatív könyvtár és ami a kettő között van...” 31

Olvasás

- Jakab Krisztina:** Betűcsipegető Törpkönyvtár. Ovisok a családban, az óvoda és a könyvtár ölelésében (3)..... 39

Könyv

- Tóth Béla István:** Az Országgyűlési Könyvtár története írásban és képben 46
- Varga Katalin:** Szakkönyvtár(ak) a holnap határán 50

From the contents

- Dóra Waldinger:* Instagram – a new marketing tool (3)
- Márton Németh:* The REACH project – a social platform for community innovation and collaboration (18)
- Krisztina Jakab:* Letter Picking Dwarf Library. Family, kindergarten and library supporting preschoolers (39)

Cikkeink szerzői

Bálint István Ábrahám, a PTE KPVK másodéves informatikus könyvtáros BA szakos hallgatója; *Dancs Szabolcs*, az OSZK főtanácsosa; *Holczman Györgyné*, könyvtárvezető, FSZEK XXI. kerület, Sétáló utcai Könyvtár; *Hubay Miklós*, a PIM könyvtárának munkatársa, az ELTE ITI könyvtártudományi programjának harmadéves hallgatója; *Jakab Krisztina*, könyvtárvezető, Ózdi Művelődési Intézmények Városi Könyvtár; *Németh Márton*, az OSZK E-könyvtári Szolgáltatások Osztályának munkatársa; *Pallag Katalin*, igazgató, Erdőkertesi Faluház és Könyvtár; *Tóth Béla István*, az OSZK Könyvtártudományi Szakkönyvtárának könyvtárosa; *Varga Katalin*, az EKE-OFI OPKM munkatársa, a Pécsi Tudományegyetem Könyvtár- és Információtudományi Tanszékének tanszékvezető docense; *Waldinger Dóra*, a szombathelyi Berzsényi Dániel Könyvtár könyvtárosa

Szerkesztőbizottság:

Bánkeszi Lajosné (elnök)

**Bartos Éva, Dancs Szabolcs, Mezey László Miklós, Németh Márton,
Szeifer Csaba, Venyigéné Makrányi Margit**

Szerkeszti:

Béres Judit

A szerkesztőség címe: 1827 Budapest I., Budavári Palota F épület; Telefon: 224-3791; E-mail: 3k@oszk.hu;

Internet: www.ki.oszk.hu/3k

Közreadja: a Könyvtári Intézet

Felelős kiadó: **Fehér Miklós**, a Könyvtári Intézet igazgatója

Technikai szerkesztő: **Nagy László**

Borítóterv: **Gerő Éva**

Nyomta a NALORS Grafikai Nyomda, Vác

Felelős vezető: **Szabó Gábor**

Terjedelem: 8,25 A/5 kiadói ív.

Lapunk megjelenését támogatta az

**Emberi Erőforrások Minisztériuma
Nemzeti Kulturális Alap**

EMBERI ERŐFORRÁSOK
MINISZTERIUMA

Nemzeti Kulturális Alap

Terjeszti a Könyvtári Intézet

Előfizetési díj 1 évre 4800 Ft. Egy szám ára 400 Ft.

HU-ISSN 1216-6804

Dancs Szabolcs

A könyvtári szabványosítás egyes nemzetközi és hazai fejleményeiről*

Bibliográfiai hivatkozások egységesítése

A könyvtári szabványosítás önmagában is tág terület, amely a könyvtári dokumentumok feldolgozását és az adatok cseréjét megkönnyítő eljárásokon túl magában foglalja a digitális adatok megőrzését, a fizikai példányok megóvását, a nemzetközi ilyen-olyan azonosítók (ISBN, ISSN, ISMN, ISIL stb.) kezelését, s még sorolhatnánk hosszan, mi mindent. A könyveknek az üzletekben vagy a könyvtár polcain való elérhetősége/megtalálhatósága a szabványok következetes alkalmazásán múlik, de példának okáért a bibliográfiai hivatkozások elkészítése is egy adott szabványon (ISO 690) alapul.

A nemzeti könyvtár igyekszik tehát ezen a téren is aktívan közreműködni: az OSZK a Nemzetközi Szabványügyi Szervezet (*International Organization for Standardization, ISO*) „Információ és Dokumentáció” műszaki bizottságán (TC 46) belül két albizottság munkájában vesz részt, ezek a műszaki interoperabilitásért felelős SC 4-es és az „Azonosítás és leírás” elnevezésű SC 9-es albizottság.

Utóbbin belül működik a 15-ös munkacsoport (WG15), amely a már említett bibliográfiai hivatkozások szabványának (ISO 690) kidolgozásáért felel. A szabvány teljes címe egyébként: „ISO 690 Információ és dokumentáció. Irányelvek az információforrások bibliográfiai hivatkozásaihoz és idézéseihez”. Érdekes fejlemény a szabvány átdolgozása terén, hogy a jövőben a hivatkozásokban lévő egyes adatelemeket normalizálni szeretnék, igazítva azokat a már meglévő, egyéb ISO-szabványokhoz. A dátum pl. az ISO 8601 előírásai szerint a bibliográfiai hivatkozás részeként is így mutatna: év-hónap-nap,

* A cikk elsődleges forrását az ISO TC 46 műszaki bizottság 45. találkozóján, az SC 4 és SC 9 albizottságok és egyes munkacsoport-értekezletek ülésein elhangzottak jelentik. A találkozóra Lisszabonban került sor 2018. május 14-18. között.

vagyis 2018-05-28. Szintén említést érdemel, hogy általános elvként vezetnék be az elektronikus lelőhelyek, konkrét URI-k megadásának mellőzését, mivel ezek az idők során legtöbbször elévülnek, „a semmibe mutatnak”. Ezek helyett esetleg valamely azonosítót (pl. DOI) érdemes használni, kiegészítve egy archívumra (pl. <https://web.archive.org/>) való hivatkozással, jóllehet ez utóbbiak tartós fennmaradására sincs garancia. Megkönynyítendő a szabvány műszaki implementálását a munkacsoportban az a döntés született, hogy a szabvány mellékleteként egy általános adatmodell-leírást jelentetnek meg, illetve megadnak egy ugrópontot, ahonnan a szabvánnyal kompatibilis sémák letölthetők.

Megőrzés, nyelvkódok, nemzetközi azonosítás

A nemzeti könyvtárnak (és más könyvtáraknak is) kulcsfontosságú az állományuk megőrzése, lett légyen szó „hagyományos” vagy digitális tartalmakról. A Nemzetközi Elektrotechnikai Bizottsággal együttműködve, közös munkacsoportban (ISO/IEC JTC 1/SC 34/JWG 7 EPUB) kerül kidolgozásra egy hosszú távú megőrzésre alkalmas EPUB-formátum (EPUB/A). A szabvány két részes lesz, második része magában foglalja majd az információs csomagok elkészítését, jelesül a megőrzési metaadatok specifikálását és a szükséges METS-alapú adatséma meghatározását. Mindezek jelentőségét az archiválásban érdekelt könyvtárak valószínűleg megfelelően értékelik majd. Ami a fizikai példányokat illeti, említést érdemel, hogy az Európai Szabványügyi Szervezetben belül külön műszaki bizottság (CEN/TC 346) foglalkozik a kulturális örökség megőrzésével.

Érdekesség a nyelvkódok világából: a nyelvek nevének háromjegyű betűkódjait tartalmazó nemzetközi szabvány (ISO 639-2:1998), amely forrása a könyvtári feltárás során hazánkban használt MSZ 3400:2001 szabványnak, kiegészült a montenegrói nyelv kódjával (cnr), amely egy 2008 óta tartó hosszas procedúra végére tett pontot. A korábban a szerb nyelv dialektusaként elutasított montenegrói nyelv önálló volta mellett a végső érvet az jelentette, hogy a montenegrói állam megtette államnyelvvé.

A nemzetközi azonosítás terén egyébként három új szabványkiadás is napvilágot látott az elmúlt évben:

- ISO 2108:2017 Információ és dokumentáció. Nemzetközi szabványos könyvazonosító szám (ISBN)
- ISO 3297:2017 Információ és dokumentáció. Időszaki kiadványok nemzetközi azonosító száma (ISSN)
- ISO 20247:2018 Információ és dokumentáció. Nemzetközi könyvtári példányazonosító (ILII)

Az első kettő magyar nemzeti szabványként való átültetése most zajlik, az ILII (*International Library Item Identifier*) honosításáról egyelőre még nem született döntés. Az új ISSN megjelenése 2020-ra várható.

Félidőhöz ért a *Múzeumi és könyvtári fejlesztések mindenkinek* című projekt

A múzeumi és könyvtáros szakma a *Múzeumi és könyvtári fejlesztések mindenkinek* című, EFOP-3.3.3-VEKOP-16-2016-00001 azonosítószámú kiemelt projekt keretében sokat tesz azért, hogy csökkenjen a korai – azaz a végzettség nélküli – iskolaelhagyók aránya, javuljon a hátrányos helyzetű csoportok munkaerőpiaci helyzete, erősödjön a fiatalok társadalmi integrációja, csökkenjen a szegénységben, társadalmi kirekesztettségben élők száma. A nemes célok elérése érdekében a két kulturális szakterület három éven át tartó programot indított 2017 februárjában.

A Széchenyi 2020 program keretében 2017. február 1. és 2020. január 31. között 2 milliárd forint keretösszegből az Európai Unió támogatásával 36 hónapon keresztül zajló projekt a múzeumi és könyvtári terület intézményeit és szakembereit készíti fel arra, hogy választs adjanak az új társadalmi-gazdasági kihívásokra. Teszi ezt oly módon, hogy a munkatársak a társadalom fiatal korosztályaira fókuszálnak, s fejlesztési tevékenységüket az oktatási intézményekkel, a pedagógusokkal, illetve a leendő pedagógusok érzékenyítése által valósítják meg.

Az én könyvtáram program a keszthelyi Vándorgyűlésen – Fotó: FSZEK

A múzeumi és könyvtári komponensből álló projekt a Szabadtéri Néprajzi Múzeum Múzeumi Oktatási és Módszertani Központ konzorciumi vezetésével, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár mint konzorciumi partner együttműködésével valósul meg. A projekt szakmai megvalósítói elkötelezettek az esélyegyenlőség szerepének növelése, a hátrányos helyzetűek felzárkóztatása és a kulturális javakhoz való egyenlő hozzáférés lehetőségének megteremtése iránt.

A hazai múzeumi és könyvtári rendszerre kiterjedő módszertani fejlesztés átfogó célja, hogy a kulturális intézményrendszer az általa kínált nem formális és informális oktatási szolgáltatásokat bővítse, a hozzáférést növelje. A projekt hatékonyan kíván hozzájárulni a köznevelés esélyteremtő szerepének és hátránykompenzációs képességének erősítéséhez. A minőségi oktatáshoz való egyenlő hozzáférés biztosítása, az oktatásba való visszatérés ösztönzése egyaránt a célok között szerepel.

Mindezen célokat a projekt alapkutatásokkal, mintaprojektek és mintaprogramok megvalósításával kívánja elérni. A projektben módszertani ajánlások, pedagógusoknak, múzeumi és könyvtári szakembereknek szóló továbbképzések valósulnak meg, szakmai kiadványok születnek, továbbá országos múzeumi koordinátori, illetve könyvtári szaktanácsadói hálózatot működtetünk. Az ágazati együttműködést közös szakmai rendezvények is segítik, így 2017 decemberében sikeresen zajlott le a múzeumi koordinátori hálózat és könyvtári szaktanácsadói hálózat első országos találkozója. A program most ért félidejéhez, de máris rengeteg eredményt tud felmutatni.

A projekt könyvtári komponense, Az én könyvtáram keretében elért eredmények

A könyvtári projekt célja a köznevelés hatékonyságát és eredményességét szolgáló, új típusú kompetencia- és készségfejlesztő, valamint a tanulást támogató könyvtári szolgáltatások megújítása. Ennek keretében szövegértés- és olvasáskultúra-fejlesztésre, a digitális írástudás közvetítésére, a könyvtárhasználat, az információkeresés fejlesztésére, az egyéni és közösségi tanulás támogatására kerül sor könyvtári környezetben.

A projekt során hiánypótló alapkutatások valósultak meg: országos reprezentatív közvéleménykutatások keretében megtörtént a 3-17 évesek, illetve a 18 év felettek könyvtár- és médiahasználati, illetve olvasási szokásainak felmérése, 1500-1500 fő részvételével. A könyvtárosok digitális kompetenciájának mérése – a DIGCOMP keretrendszerben – 1785 fő bevonásával megtörtént, majd e felmérést idén tavasszal 818 pedagógus körében is sikerült elvégezni.

A szakmai műhelyek munkájának eredményeként 20 tanulmány született, melyekből módszertani összefoglaló készült. Összegyűjtésre került 342 könyvtári jó gyakorlat, megkezdődött 90 mintaprogram kidolgozása. Megalakult a Mintaprogram-fejlesztő Bizottság, melynek tagjai a fejlesztési irányok szerint kiválasztották és értékelték a jó gyakorlatokat, amelyek közül 81 mintaprogram kidolgozása történik meg, kilenc további mintaprogram pedig egyedi felkérések alapján valósul meg. A folyamat része az egységesített szempontú leíró fejlesztés, a mintaprojekt-fejlesztők mentorálása, a programok kipróbálása és szükség szerinti korrekciója is.

Az idei évben is folytatódnak az akkreditált képzések. A 60 órás *Hatékony kommunikáció a közgyűjteményekben* című képzésben a közgyűjteményekben dolgozó, felsőfokú végzettséggel rendelkező közgyűjteményi munkatársak vehetnek részt. A projekt 5 csoportban, 100 fő részére biztosítja a képzésen való ingyenes részvételt. *A könyvtárosok szerepe a ta-*

nulást támogató könyvtári szolgáltatások megvalósításában című 60 órás blended képzés (43 óra jelenléti és 17 óra távoktatás) pedig elsősorban azoknak a könyvtárosoknak szól, akiknek a munkájához különböző tanulást támogató tevékenységek is tartoznak. A képzésekre az érdeklődők 2018. augusztus végétől folyamatosan jelentkezhetnek. A könyvtári szaktanácsadók részére a *Projektkommunikáció, eredménykommunikáció* című képzés nyilvántartásba vétele is megtörtént.

A 40 fős országos könyvtári szaktanácsadói hálózat elősegíti *Az én könyvtáram* programjának megvalósítását, ennek során támogatja a könyvtári-közművelődési, oktatási, közgyűjteményi intézmények közötti együttműködést. A szaktanácsadók a mintaprogramok fejlesztésének elősegítése érdekében közvetítenek a területükön működő könyvtárak és a mintaprogram-fejlesztők között, továbbá közreműködnek az országos szakmai napok rendezvénysorozat lebonyolításában is. *Az én könyvtáram* fejlesztései és a megvalósult kutatások eredményeit 2018 nyaráig 24 településen 36 rendezvény keretében mutattuk be.

Megkezdődött a 2019-es országos könyvtár- és olvasásnépszerűsítő kampány előkészítése. Elindult az új módszertani és szakmai portál a www.azenkonyvtaram.hu oldalon, ahol megtalálhatók a projekttel kapcsolatos hírek, interjúk, sajtómegjelenések. A projekttel, valamint a könyvtári fejlesztésekkel kapcsolatos információk folyamatosan frissülnek *Az én könyvtáram* Facebook oldalán is, ahová eddig mintegy 300 poszt került ki. *Az én könyvtáram* YouTube csatornáján immár 11 kisfilm tekinthető meg a rendezvényekről, a projekt SlideShare oldalán 18 előadás prezentációja is megtalálható.

A projekt szakmai megvalósításában a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár partnere a 19 megyei könyvtár, az Országos Széchényi Könyvtár Könyvtári Intézete és az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum, a Magyar Könyvtárosok Egyesülete, az Informatikai és Könyvtári Szövetség, a Magyar Olvasástársaság és a Könyvtárostanárok Egyesülete.

**KÉSZÜLT MAGYARORSZÁG KORMÁNYA
MEGBÍZÁSÁBÓL AZ EURÓPAI UNIÓ
TÁMOGATÁSÁVAL.**

**MÚZEUMI ÉS KÖNYVTÁRI
FEJLESZTÉSEK MINDENKINEK
EFOP-3.3.3-VEKOP-16-2016-00001**

**MÚZEUMI ÉS KÖNYVTÁRI
FEJLESZTÉSEK MINDENKINEK**

MAGYARORSZÁG
KORMÁNYA

SZÉCHENYI 2020

**Európai Unió
Európai Szociális
Alap**

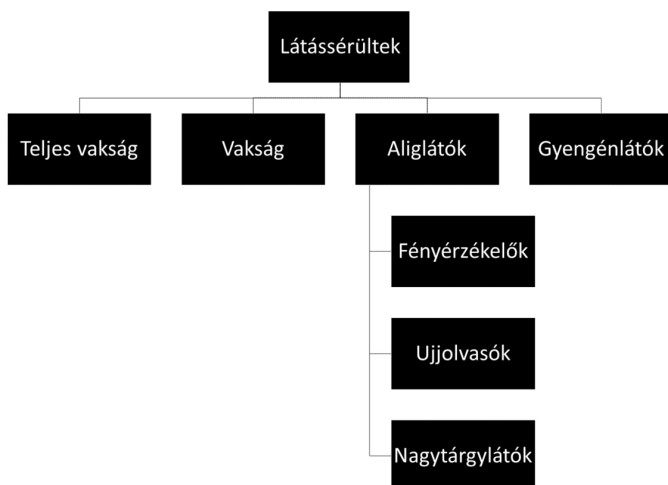
BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

Bálint István Ábrahám

Mozgáskorlátozottak és érzékszervi fogyaté- kossággal élők könyvtárhasználata¹

A könyvtár mint demokratikus intézmény igyekszik felhasználóinak igényeit a lehető legteljesebb mértékben kielégíteni; bizonyos esetekben viszont az olvasók kiszolgálása problémás lehet, például, ha egy mozgáskorlátozott, vagy érzékszervi fogyatékossgal élő személy látogatja meg a könyvtárat. Az ilyen speciális helyzetekre is fel kell legyen készülve a könyvtár, legyen az egy országos gyűjtőkörű, városi vagy kistelepi fiókkönyvtár. Kutatásomban feltérképezem a hazai könyvtárakban használatos eszközöket, jó gyakorlatokat és implementálható külföldi példákat a mozgáskorlátozott és érzékszervi fogyatékossgal élő olvasók kiszolgálását illetően. Rávilágítok továbbá az elérhető segédszoftverekre, melyek elengedhetetlenek a könyvtárban való tájékozódás, könyvtárhasználat és a személyzettel folytatott kommunikáció során. Áttekintésem fő célja, hogy felhívjam a könyvtári dolgozók figyelmét az érzékszervi fogyatékossgal élők könyvtárhasználatának fontosságára, és ösztönözzem őket a témában való elmélyedésre. Az Országos Széchényi Könyvtár és a Könyvtári Intézet együttműködése révén létrejött májusi K2 konferencián kezdő kutatási anyagommal vettem részt, melyet az áprilisban szervezett Kari Tudományos Diákköri Konferencián már bemutattam.

Magyarországon, törvényi szinten csak a könyvtárak akadálymentesítése került rögzítésre, ezen felül más kötelezettséget nem határoz meg az állam. Ennek ellenére az intézményeknek mégis fokozott figyelmet kell fordítaniuk a speciális igények kielégítésére, hiszen működésük célja az olvasói igények és kérések lehető legpontosabb és leggyorsabb kiszolgálása. Ezen felül a könyvtári hálózat fejlettségét is mutatja, hogy a központi és fiókkönyvtárak mennyire vannak felkészülve egy mozgáskorlátozott vagy érzékszervi fogyatékossgal élő olvasó fogadására, esetleg milyen kihasználtság mellett működik az adott hálózat.

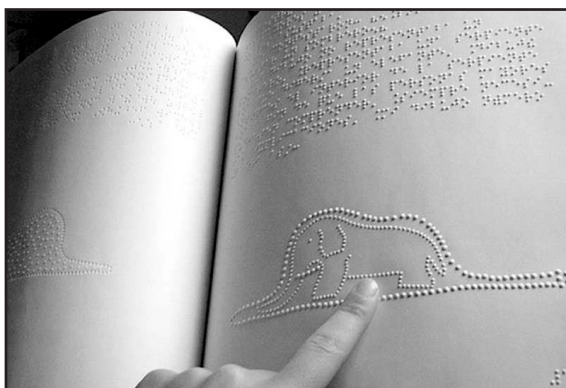

A látássérülés szintjei (saját ábra)

Látássérültek

Előadásomban először az érzékszervi fogyatékossgal élők köréből a látássérülteket emeltem ki és ismertettem a különböző súlyossági fokokat a legsúlyosabbtól a kevésbé súlyos felé. Elsőként a teljes vakságot említettem, mert úgy gondolom a köznyelvben nem ismert kifejezéssel állunk szemben, hiszen sokan nem tesznek különbséget a teljes vakság és a vakság közt. A két szint közti különbség mégsem elhanyagolható, hiszen a teljesen vak személy egyáltalán nem, míg a vak személy képes fényt érzékelni, sőt, legfeljebb 10% látásmaradvánnyal rendelkezik. Ezt követően említést tettem az aliglátók csoportjáról is, melynek további alosztásai vannak: fényérzékelő az a személy, aki a fényt érzékelni képes, annak irányát meg tudja határozni, látása alapján azonban még közvetlen környezetében sem képes tájékozódni. Ezután következtek az ujjolvasók, akiknél még megvan a megkülönböztető képesség, vagyis 4 méter távolságon belül képesek az előttük álló személy ujjait megkülönböztetni, majd a nagy tárgylátók, akik a mozgó háttérrel, jól kiemelkedő, nagyobb tárgyakat is képesek észlelni. Végül, de nem utolsósorban a gyengénlátókról ejttem pár szót: ők azok a látássérültek, akiknek a jobban látó szemükön, valamilyen optikai eszközzel (például: szemüveg vagy kontaktlencse) javított látásélességük 67 és 90% közötti értéket mutat.²

Röviden vázoltam a látássérült olvasók kiszolgálását lehetővé tevő módszereket, majd egy pár eszközről és szoftverről is ejttem szót. Úgy gondolom, eleinte megoldásnak tűnt a problémára a könyvtárak állománygyarapítási politikájának korrigálása és alternatív formátumú anyagok beszerzése (mint például az öregbetűs könyvek, vagy Braille-könyvek beszerzése), ám hamar kiderült, hogy ez pénzügyi szempontból nem kifizetődő, hiszen egy általános gyűjtőkörű könyvtár könyvek és folyóiratok beszerzésénél se tud mindig minden szükséges dokumentumot beszerezni. Erre hivatottak megoldással szolgálni a különböző segédeszközök, melyek a meglévő állományt képesek a látássérültek számára is feldolgozhatóvá tenni. Ilyen eszköz például az olvasótévé⁴, amely lényegében egy asztali nagyító, mellyel a behelyezett dokumentum (amely nemcsak könyv, hanem folyóirat, bélyeg, fotó, vagy akár érem is lehet) a kívánt méretre nagyítható. Egy, az említett

Braille-írás³

eszköznél is költséghatékonyabb és sokoldalúbb megoldás lehet, a különböző dokumentumok digitális formátumban való beszerzése vagy digitalizálása, a digitális dokumentumoknak ugyanis megvan az az előnye, hogy a tartalom többféleképpen megjeleníthető: Braille-kijelzőn⁵, monitoron vagy akár audió formátumban is (képernyőolvasó szoftver segítségével). Ha a könyvtári állományban jelen van egy dokumentum, és azt szeretnénk szkennelve átadni az olvasónak, több probléma is felmerülhet: a köztudat szerint a digitalizálási folyamat egyszerű és olcsó, azonban már csak egy-egy dokumentum elektronikus elérhetővé tétele is komolyabb anyagi vonzattal járhat, nem beszélve a folyamat kivitelezéséhez szükséges ismeretek meglétéről, szoftveres és hardveres felszereltségről, vagy a digitalizált anyag tárolásának megoldásáról. Ezen kívül jogi problémák is felléphetnek, ha például az anyag másolásvédett; ilyenkor csak külön eljárásban adhatók ki az olvasónak a kért fájlok. Ekkor lépnek be olyan köztes programok, melyek másolásvédelemmel látják el a feltöltött dokumentumot, és korlátozzák a végfelhasználók számára a sokszorosítást. A különböző eszközök terjedésének azonban napjainkban kezdenek gátat szabni a meglévő informatikai megoldások, hiszen könnyebb egy speciális segédeszközt helyettesíteni egy meglévő számítógépre írt szoftverrel (amennyiben ez lehetséges).

Braille-kijelző⁶

Egy, a Magyar Vakok és Gyengénlátók Országos Szövetségének Braille-bizottsága részére készült kutatás szerint⁷ a fiatalabb generáció (a kutatásban szereplők 1992-2000 közt születettek) életkorukkal egyenesen arányosan egyre kevésbé használnak Braille-kijelzőt, majd egy későbbi ponton a kitöltők ki is fejtették, hogy ennek oka a kijelzőolvasó szoftverek terjedése. Ezek a speciális szoftverek olcsóbbak és könnyebben használhatók, mint a Braille-kijelző. Utóbbi működési elvének megfelelően rövidít egyes kifejezéseket, melyeket meg kell tanulni a hatékony használat érdekében, továbbá nehézkes lehet a sorok közti váltás is. A Windows operációs rendszerek alatt elérhető JAWS kijelzőolvasó szoftver⁸ működése egyszerű, és a számítógépen megjeleníthető weboldalak jelentős hányada is beolvasható vele, így az elérhető információk halmaza is bővül. Ugyanez a jelenség lesz megfigyelhető a közeljövőben a Braille-táblákkal, melyek folyosókon, liftekben kerülnek elhelyezésre: az okostelefonok terjedésével olyan alkalmazások is felbukkantak, melyek lehetőséget kínálnak, hogy szöveget olvassunk fel a telefon kamerája segítségével.

Mozgáskorlátozottak

A látássérült olvasókat követően ejtettem pár szót a mozgáskorlátozottakról is. Ebben a szakaszban főleg a fizikai akadályok megszüntetését emeltem ki, amelyek könnyen megoldhatók, például az emeletek közti lépcsők mellett felvonó működtetésével. Sokszor előfordulhat, hogy a legegyszerűbben orvosolható problémákról feledkezünk meg, ilyen lehet a szabadpolcok magasságának beállítása, az olvasószolgálati és szaktájékoztató pult magassága, és az olvasótérben levő asztalok magassága, melyek kritikusak lehetnek a hatékony könyvtárhasználat szempontjából, hiszen fontos, hogy az egész létesítmény kényelmesen használható legyen kerekesszékekkel, akár segítség nélkül is. Az előadás utáni diskusszió során pozitív bírálatot kaptam ezzel a szakasszal kapcsolatban: valóban olyan kritikus pontokat említettem meg, melyek gyakran elkerülik a könyvtár tervező mérnökök figyelmét, vagy meglévő intézmény esetében a könyvtárosok csak később szembesülnek a hely fizikai hiányosságaival.

Mozgáskorlátozottak a könyvtárban⁹

Kommunikáció a könyvtárban

Végül, de nem utolsósorban felhívtam a figyelmet a könyvtáron belüli kommunikáció fontosságára, ahol a néma felhasználókat emeltem ki, hiszen talán nekik a legnehezebb

a könyvtárosokkal való kommunikáció. Itt említettem meg egy magyar fiatal, Zsombori Balázs találmányát, aki a Verbalio¹⁰ nevezetű programcsaláddal igyekezett íráskészséggel rendelkezőknek és nem rendelkezőknek segíteni. A programcsalád legsokoldalúbb tagja, a Verbalio Írásos beszédükben akadályozott felhasználóknak készült. Az alkalmazás felületén gyors elérésben rögzíthetők sablon mondatok, továbbá egy-egy mondat vagy szó begépelése után a program egy beépített beszédszintetizátor segítségével kimondja az adott kifejezés(ek)e)t, mondato(ka)t. Mindemellett a könyvtárosoknak is felkészülnük kell lenniük egy ilyen szituációra: tapasztalataim szerint sokszor, ha például egy nagyothalló olvasó látogatja meg a könyvtárat, az olvasószolgálati pultban dolgozó kolléga automatikusan hangosabban kezd beszélni, pedig ez nem lenne szükséges, csak a mimikára és szemkontaktusra kellene figyelnie. Ezekre az esetekre viszont fel lehet készíteni a dolgozókat, vagy ha megoldható, legalább egy olyan személyt kell alkalmazni, aki ismeri a jelnyelvet, így elkerülhető a kellemetlen helyzetek.

Végezetül felvázoltam a kutatás jövőképét is: folytatásaként egyrészt szeretnék mélyebbre hatóan foglalkozni ezeknek az eszközöknek a sorsával, az alkalmazott gyakorlatok alakulásával, esetleg új rendszerek megjelenésével. Mindezek mellett szeretnék minél több könyvtárossal kapcsolatba kerülni, hogy felmérhessem a hozzáállásukat és tudásukat a mozgáskorlátozottak és érzékszervi fogyatékosággal élők könyvtárhasználatát illetően, így lehetőségem nyílhat egyes intézmények gyakorlatának, eszközállományának, rendelkezésre álló dokumentumainak összehasonlítására is. Amennyiben lehetőségem nyílik rá, fel szeretném venni a kapcsolatot a PTE Támogatószolgálatával, hogy felhasználói oldalról is kaphassak visszajelzéseket, esetleg, hogy a hallgatók további ötleteket tudjanak adni az egyetemi könyvtárunk felhasználóbarátabbá tételéhez.

Jegyzetek

1. Az előadás a Könyvtári Intézet 2018. május 25-én, a *Korszerű könyvtár, korszerű szolgáltatások – K2 továbbképzési sorozat* keretében rendezett *Egyetemi technológiai kutatások* témájú szakmai napon hangzott el.
 2. <http://www.kilatas.hu/fogalomtar/>
 3. *Forrás: http://puremag.hu/wp-content/uploads/2014/06/Little_Prince_braille.jpg*
 4. <http://www.infoalap.hu/topaz/>
 5. <http://www.infoalap.hu/pacmate/>
 6. *Forrás: <http://pecsivakok.hu/infor/ima2.jpg>*
 7. Bieber Mária: Beszámoló a „Kérdőív a Braille-írás-olvasás és a képernyőolvasóval ellátott számítógép használatának felmérésére látássérült, szegregáltan tanuló, felső tagozatos diákok körében” című kutatásról (2012)
 8. <http://www.infoalap.hu/jaws/>
 9. *Forrás: <http://static.origos.hu/s/img/i/1603/20160318mozgaskorlatozott-keerekesszek-toloszek-egyetem-konyvtar.jpg?w=644&h=430>*
 10. <http://verbalio.com/>
-
-

Instagram – egy új marketingeszköz

A könyvtárak egyre több web 2.0–ás felületen (könyvtár 2.0) vannak jelen: a honlapon kívül a Facebook, YouTube, Instagram, vagy akár a moly.hu könyves közösségi oldalon. A könyvtárak szociális média–használatát látva azt a tanulságot vonhatjuk le¹, hogy a közönségtől függően kell megválasztani a felületet, amelyen keresztül az olvasókhöz, használókhöz szólunk. Inkább legyen kevesebb ilyen platformunk, de azokat folyamatosan frissítsük, gondozzuk.

A Facebook jó választás a szélesebb közönség elérésére. Egyes tanulmányok² szerint a nők a legfogékonyabbak és legaktívabbak a közösségi oldalakon – ezt ki lehet használni a megfelelő témák megválasztásával. A fiatalokat is könnyebb megszólítani az interneten való aktivitásuk miatt, de őket érdemes más felületeken (is) elérni – erre jó például az Instagram, a Tumblr és a Snapchat.

Az Instagram

Az Instagram eredetileg képkészítő– és megosztó alkalmazás volt, amelyet Kevin Systrom és Mike Krieger készített 2010 októberében³. Az eredetileg okostelefonra készített alkalmazás mára fontos marketingeszközzé nőtte ki magát, fejlesztői szinte hónapról hónapra előállnak valamilyen újdonsággal.

A folyamatos frissítéseknek hála nemcsak szórakoztató közösségi képmegosztó, hanem hatékony hirdetési felület is, amit a különböző márkák is előszeretettel alkalmaznak a célközönségük elérésének érdekében. A magyar könyvtárak közül is egyre többen használják. Előnye, hogy még közelebb kerülhetünk a közönségünkhöz, mint egy statikus honlap, vagy akár a Facebook oldal segítségével.

Az alkalmazás egyre több funkciót lát el: a képmegosztást követte a rövid videók közzétételének lehetősége, ezekhez természetesen hozzá is lehet szólni; de lehet közvetlen üzenetet is küldeni az egyes felhasználóknak. 2016–ban jelent meg a *Stories* funkció, amely 24 órán keresztül látható képes vagy mozgóképes tartalmak megosztására szolgál – ez folyamatosan bővül különféle matricákkal, feliratozási lehetőséggel, arcot követő interaktív maszkokkal. Utóbbival a Snapchattet másolták le a fejlesztők, ami a fiatal generáció ked-

volt applikációja volt.⁴ 2018 júniusában debütált egy újabb funkció – az IGTV, ami lehetővé tette, hogy hosszabb videókat is meg tudjanak a felhasználók osztani a követőkkel.

Az Instagram használata hazánkban

2018 májusában vált elérhetővé a CRANE adatvezérelt marketing ügynökség legfrissebb felmérése⁵, mely a magyar Instagram használat trendjeiről ad áttekintést. A Magyar Instagram Körtkép 2017 decemberében és 2018 januárjában 5498 magyar Instagram-használó internetes megkérdezésével készült.

A válaszadók 76,2%–a naponta többször is megnézi az alkalmazást, de csak 55,83%–uk nyilatkozott úgy, hogy havonta tesz fel új tartalmat. A felmérésben megvizsgálták azt is, hogy a nemek megoszlását tekintve mely tartalmakat néznek legszívesebben a felhasználók: a városok, tájak, természet kategória lett a nyertes mindkét nemnél, a harmadik helyre az érdekes pillanatok került, amihez a könyvtár tud kapcsolódni, akár kulisszák mögötti fotókkal, vagy egy–egy rendezvényen készült pillanatképpel.

A felmérésből kiderült az is, hogy a direkt reklámot nem szeretik a felhasználók, de a márkák jelenléte nem zavarja őket, sőt 69,9% rá is keres, vagy követi a kedvenceit. A könyvtárak esetében nem valószínű az agresszív, idegesítő reklám, de figyelembe kell venni, hogy ki az a korosztály, csoport, akit elérünk az Instagramon keresztül, és az ő érdeklődési körüknek megfelelő rendezvényeinkről, lehetőségeinkről érdemes tájékoztatni őket; az általános 'könyvtárba járni jó' élmény megmutatásán túl.

A trendek között kiemelt szerepet kapott a Stories funkció is: a válaszadók nemcsak feltölteni, hanem nézegetni is szeretik mások 'történeteit'. A 18 év alattiak használják a legaktívabban (41,14%), utánuk a 18–24 év közöttiek (35,87%). Kiderült az is, hogy akik gyakran használják ezt a funkciót, azok gyakrabban lépnek be az alkalmazásba – naponta többször is (89,5% nyilatkozott így). A felmérés megállapítása szerint, ha használjuk ezt a funkciót, akkor 24,61%–kal több követőre tehetünk szert az átlaghoz képest.

A felmérés idején az alábbi öt magyar kulturális intézmény rendelkezett a legtöbb követővel:

- MÚPA @mupabudapest – 7 560 követő
- A38 @a38ship – 7 190 követő
- Magyar Nemzeti Galéria @nemzetigaleria – 2 630 követő
- Országos Széchényi Könyvtár @nemzetikonyvtar – 1 027 követő

A legkönnyebben elérhető célcsoport

A nehezebben megszólítható kamasz korosztályt több felmérés szerint Instagramon könnyű elérni. A Marketing&Media Online egyik 2017–es cikke⁶ szerint a magyar 18 éven aluliak nagyobb arányban vannak jelen Instagramon, aktívabbak: több profilt követnek, gyakrabban posztolnak és nyitják meg az alkalmazást. Az Antall József Tudásközpont Szóda Műhelye, a Noizz.hu, a Budapesti Metropolitan Egyetem (METU) és a Deák 17 Gyermek és Ifjúsági Galéria online kutatásából kiderül az is, hogy a vizsgált korosztály 92%–a rendelkezett Instagram–profittal, és akár óránként megnyitják az alkalmazást.

Ezt a jelenséget kihasználhatják a könyvtárak is: az Instagramon elsősorban a fiatal korosztálynak célzott tartalmakkal, ajánlókkel, de ezen kívül persze általános érdeklődésre számot tartó bejegyzésekkel.

A könyvtár szempontjából a tanulmány egyik hasznos megállapítása, hogy a lányok szívesen követnek idézetes vagy vicceket megosztó profilokat – a fiúk inkább az ismeretterjesztő tartalmakat követik.

A fenti kutatást megerősíti – igaz az amerikaiakra vonatkozóan – a Pew Research Center 2018 májusában közzétett cikke⁷ is, mely szerint az amerikai fiatalok körében a legnépszerűbb oldal a YouTube után az Instagram (ezt követi a Snapchat, majd a Facebook). A közösségi média-használathoz hozzájárul az is, hogy a tinik 95%-a rendelkezik okostelefonnal, és szinte állandóan online-ok.

Az Instagram használata a hazai könyvtárak körében

A legnagyobb követőbázissal a magyar könyvtárak közül az Országos Széchényi Könyvtár (@Nemzetikonyvtar) rendelkezik, 1028 követővel. Az Instagramra regisztrált könyvtárak között találunk egyetemi, városi, illetve megyei könyvtárakat is.

Néhány jó példa:

- Az egeri Bródy Sándor Könyvtár (@brodylibrary) – 354 követővel, rendszeresen osztanak meg fotókat a könyvtári rendezvényekről.
- SZTE Klebelsberg Könyvtár (@sztekk) – 338 követővel, az ő profiljuk erőssége a modern, új épület, ami vonzóvá teszi a könyvtárba járást.
- A vecsési Róder Imre Városi Könyvtár (@vecsestikonyvtar) – 322 követővel, a programokról, kulisszák mögötti eseményekről, könyvekről osztanak meg képeket.
- Takáts Gyula Megyei és Városi Könyvtár (@konyvtarkaposvar) – 235 követővel, színes profillal – rendezvények, életképek, ajánlók szerepelnek náluk.
- Dr. Kovács Pál Könyvtár Győrben (@dr.kovacs.pal.konyvtar) – 225 követővel, változatos tartalommal: egyrészt a könyvtárukról, rendezvényekről, de az olvasáshoz kapcsolódó vicces képeket is megosztanak.

Az Instagram használatához

Amennyiben van a könyvtárunknak Facebook oldala, érdemes összekötni a két fiókot, így automatikusan meg tudunk osztani mindkét felületen egy képet vagy videót. Persze van mód a bejegyzések utólagos, kézi megosztására is, amit időzíthetünk egy megfelelő időpontra.

Az Instagram elsősorban a gyors képmegosztásról szól, ám a könyvtár esetében dolgozhatunk több előre elkészített képpel és állandó rovatokkal is.

Állandó rovatok, vagy "bejegyzés-típusok":

- könyvajánló,
- filmajánló,
- folyóiratajánló,
- könyvtár részei – működése,
- kulisszák mögötti fotók, videók
- újdonságok,
- programok – kitelepülések,
- egyéb könyves tartalmak: vicces képek (*mémek*), idézetek, kreatív fotók könyvekkel (arcok, mondatalkotás a könyvcímekkel, stb.)

Az Instagram használata a szombathelyi Berzsényi Dániel Könyvtárban

A fiókot 2017. február 8-án indítottam el, a könyvtár vezetőségének engedélyével – a rovatokat és bejegyzéstípusokat előzetesen meghatározva. Az Instagram fiókunk profilképe megegyezik a Facebook oldalunkon használt képpel, illetve a bemutatkozás részénél ugyanaz a szlogen (*Tudás, élmény, találkozás*) szerepel – ezzel is erősítve az egységes arculatot.

Instagram fiókunk

Az Instagram fiókhoz kapcsolódó adatok minden munkatárs számára nyilvánosak. A lehetőségekhez mérten több embert is bevontam a fiók használatába. Rajtam kívül egy kolléga használja személyesen is ezt az alkalmazást, ő hozzáférést is kapott a könyvtári fiókhoz (az alkalmazásba már több profillal be tudunk lépni, ami megkönnyíti a használatot). Több kollégánk pedig ötleteket ad a további tartalmakhoz (pl. gyerekkönyvtár, médiatár).

Jelenleg a fiókunkon 211 bejegyzés található, és 200-an követnek minket. A legnépszerűbb képek az életképek, személyek, vagy érdekes „kulisszák mögötti” fotók.

A @bdkszombathely képei és videói között igyekszünk többféle tartalmat megjeleníteni, a legnépszerűbbek az életképek, érdekes helyzetek, vagy amikor a könyvtárosaink mutatják meg magukat.

Vannak visszatérő bejegyzéstípusok – 'rovatok' is:

- *#ismerdmegekonyvtarunkat*: képek az egyes helyekről, pár szóban képaláírásként, hogy mit szolgáltatunk ott
- *#kulisszakmogott*: a felhasználók elől általában zárt helyekről (pl. raktár), vagy egy rendezvény előkészületeiről
- Új könyveink polcra
- Ajánló polcainkról – asztalokról, ezek mindig valamilyen tematikus könyvajánlók

- #minikönyvajánló: pár mondatos ismertetés, főként a ritkábban kölcsönzött könyvekről
- Angol nyelvű könyvajánlónk

A fentieket alkalomszerűen osztom meg, kivételt jelent az angol nyelvű könyvajánló, amit minden hónap elején teszek közzé. Ezeket a tartalmakat általában automatikusan továbbosztom a könyvtár Facebook oldalára is.

Ezeken kívül szintén változó időközönként osztok meg fotókat rendezvényekről, egyéb könyvtári életképeket, illetve meghívókat, plakátokat (utóbbiakat nem osztom tovább Facebookra, mivel ezek amúgy is megjelennek ott).

A bejegyzéseknél fontos, hogy releváns címkéket válasszunk – nálunk szinte minden szerepel: a #bdk#szombatbely #bdk #szombatbely #könyvtár #konyvtar szavak. A továbbiak pedig az adott bejegyzéshez illeszkedve (ékezzettel és/vagy ékezet nélkül) pl. #gyerekönyvtár #újkönyvek #mediatár #kölcsönözhető #programajánló stb.

A Story funkciót ritkábban használom, de amióta el lehet menteni a profil oldalára az egyes történeteket („fókuszba helyezni”), a praktikus vagy érdekes történeteknek külön csoportokat hoztam létre: Életképek, Típek. A Típek ’albumban’ a könyvtárhasználat-hoz kapcsolódó ’történeteket’ mentettem el, amiket ismert vicces gif figurákkal (*mémekkel*) dobtam fel – ezek nem veszítik el az érvényességüket, és ha valaki a profilunkkal ismerkedik, jó bepillantást nyújt, hogy mire számíthat.

A felhasználók kapcsolatba léphetnek velünk hozzászólások, vagy közvetlen üzenet (*direct message*, röviden DM) segítségével. Egyelőre a kapcsolattartás elsődleges online felülete a Facebook oldalunk, de a többplatformos jelenlét csak a hasznunkra válhat.

Az Instagram egy hasznos felület arra, hogy a fiatalabb korosztályt elérjük, közösséget építsünk és még könnyebben megmutassuk magunkat, a szolgáltatásainkat, a rendezvényeinket.

Jegyzetek

1. Waldinger Dóra: Új kommunikációs eszköz a könyvtárak számára: a Tumblr. *Könyv, könyvtár, könyvtáros*, 2017. 26. évf. 7. sz. 15–22. p.
2. Magyar Instagram Körkép 3.0 <https://www.crane.hu/itt-a-magyar-instagram-korkep-3-0> [Letöltve: 2018. május 17.]
3. Instagram Our Story <https://instagram-press.com/our-story/> [Letöltve: 2018. április 27.]
4. Már ki is próbálhatja: lemásolta az Instagram a Snapchat legjobb funkcióját http://hvg.hu/tudomany/20160803_instagram_stories_onmegsemmisito_kepek_videok_snapchat [Letöltve: 2018. április 27.]
5. Magyar Instagram Körkép 3.0 <https://www.crane.hu/itt-a-magyar-instagram-korkep-3-0>
6. Marketing&Media Online: Meghódította a fiatalokat az Instagram http://www.mmonline.hu/cikk/meghodontotta_a_fiatalokat_az_instagram/ [Letöltve: 2018. április 27.]
7. Teens, Social Media & Technology 2018 <http://www.pewinternet.org/2018/05/31/teens-social-media-technology-2018/> [Letöltve: 2018. április 27.]

Németh Márton

A REACH projekt

Közösségi platform a társadalmi részvételen alapuló tevékenységek, illetve a közösségi innováció elősegítésének céljából

2018. május 10–11-én a kulturális örökség európai éve apropóján egy új európai uniós projekthez kapcsolódó konferenciára került sor a Magyar Nemzeti Múzeum dísztermében. A REACH projekt célja olyan rugalmas társadalmi tevékenységek ösztönzése, melyek elősegítik a legtágabb értelemben vett kulturális örökség megőrzését, illetve olyan rugalmas cselekvési formák támogatását, melyek hozzájárulnak annak innovatív bemutatásához.

A projekt négy pillér köré szerveződik. A konferenciához kötődő poszter szekcióban, illetve videóinstallációkkal is kibővített kiállításon a kapcsolódó kisközösségi civil projektek is bemutatásra kerültek Európa minden térségéből. A projekt támogatására önálló portált építettek fel¹. Bármely érdeklődő intézmény, civil szervezet részt vehet kérdőíves felmérésekben, ismertetheti saját jó gyakorlatait. A magyarországihoz hasonló számos nemzetközi rendezvényt, illetve tematikus workshopot szerveznek szerte Európában a projekt támogatására, a civil kezdeményezések egymásra találásának elősegítésére. Az eredményekről, jó gyakorlatokról pedig hírlevél szolgáltatás révén is értesülni lehet.

Az első pillér az európai nemzeti és etnikai kisebbségek kulturális örökségére fókuszál, kiemelt figyelemben részesítve a roma közösséget mint a legnagyobb ilyen európai népcsoportot. A hangsúly arra helyeződik, hogy a megfelelő közösségi szervezeti keretek megtalálása, illetve felépítése miként járulhat hozzá az egyes országokban élő roma közösségek társadalmi és gazdasági megújulásához. Falusi és városi közösségek, illetve a hozzájuk kapcsolódó cselekvési formák egyaránt előkerülnek. Különösen arra szeretnék ráirányítani a figyelmet, hogy a lakosság bevonására épülő tevékenységek miként segíthetnek nem csupán a közösségek gazdasági talpraállásában, hanem ezzel összhangban a kulturális örökségük újszerű megközelítésében is. Ezt a pillért György Eszter vezetésével az ELTE munkatársai koordinálják, így nagy szerep jut az északkelet-magyarországi civil

gazdasági és kulturális projektek bemutatásának, illetve a működésükből adódó tanulságok levonásának szélesebb európai keretek között.

A második pillér kötődik a kulturális örökség hagyományos intézményi formáihoz (könyvtárak, levéltárak, múzeumok), bár elsősorban múzeumi fókusszal bír, a berlini Stiftung Preussischer Kulturbesitz koordinálásával. A kísérleti projekt középpontjában tehát német múzeumok állnak: nagy, széles nemzetközi látogatói tömegeket vonzó intézmények és a főként helyi közösségekre koncentráló kisvárosi intézmények. A múzeumlátogatókra cselekvő közösségi partnerként számító projektek állnak a középpontban. Arra keresik a választ, hogy miként lehet ilyen projekteket sikeresen megalapozni, működtetni, s milyen tanulságok vonhatók le a működésükből. A legjobb már működő cselekvési programok tanulságait szeretnék összegyűjteni, melyek azonos közösségi keretek között képesek megszólítani múzeumlátogatókat, muzeológusokat, múzeumi kurátorokat, hogy megosszák egymással gondolataikat, tapasztalataikat. Aktív, élő közösségi tereket építő, színes, eleven közösségi hálózatok működtetése a végső cél.

A projekt harmadik pillére az európai kisvárosok kulturális örökségére koncentrált, transznacionális és az egyes nemzeti kezdeményezéseket összehasonlító nézőpontokból, a prágai Károly Egyetem koordinálásával. Azt kívánják feltárni, hogy az egyes európai kistérségeknek milyen lényeges kulturális örökségi elemei, illetve a természeti örökséghez kapcsolódó értékei vannak. A második kérdés, hogy miképpen jelennek meg ezek az értékek helytörténeti kontextusban, milyen reprezentációik léteznek a különféle közgyűjteményekben, illetve a helyi közösségek életének különféle színterein. Fel szeretnék tárni a kulturális örökség megjelenésének, illetve közvetítésének innovatív, közösségi részvételen alapuló formáit az egyes európai országokból, amelyekből kölcsönösen tapasztalatot lehet meríteni. A másik cél, hogy jobban az európai figyelem középpontjába kerüljenek a kistérségiok által közvetített kulturális örökség különféle formái. Olyan jó példákat is szeretnének összegyűjteni, melyeket a digitális technológia kínál az emberek megszólítása és közösségformálása terén. Az új technológiák használata a kulturális és természeti értékekre alapozott fenntartható fejlődés különféle tényezőinek feltárásához is fontos eszközként szolgálhat.

A negyedik és a beszámoló írója szerint legproblémásabb pillére a projektnek a falusi kulturális örökséghez kapcsolódik. A falusi közösségek megszólítása, bevonása a természeti örökség megóvásába és a természet formálásába (például az öntözési formák szabályozása terén) véleményem szerint jóformán semmiféle kapcsolatban nem áll a kulturális örökséggel, inkább a vidékfejlesztési, ökológiai, mezőgazdasági lobbizásnak tűnik, hogy erre a területre is betegyék a lábukat. Kifejezetten az agráriumhoz kötődő természeti örökség, illetve a falusi táj értékeinek megőrzéséről szól a projekt ezen pillére. A kultúra ott jelentkezik az összképben, hogy miképpen lehet összehangolni az örökségvédelmi (régészeti) érdekeket a gazdasági célú és egyéb más üzleti, társadalmi, a tájfelhasználáshoz kapcsolódó beruházói érdekekkel. A pillért a Granadai Egyetem koordinálja, s elsősorban a spanyol Sierra Nevada régióban tapasztalható kihívásokat kívánják összevetni más európai régiók helyzetével.

A rendezvény mellett zajlott a Magyar Nemzeti Levéltár munkatársainak közreműködésével az Europeana kampánya², melynek keretében az Európán belüli, illetve a kontinensre irányuló népességvándorlás különféle kulturális lenyomatait kívánják rögzíteni az egyéni emlékek, elbeszélések és a tárgyi emlékek összegyűjtésével. Sajnos elég csekély

volt az érdeklődés a projekt után a múzeumlátogatók részéről is, pedig itt sok színes magyar történetet lehetett volna megosztani a levéltárosokkal. A hozzájuk kötődő írásos, illetve tárgyi emlékeknek a digitalizálására is felkészültek a helyszínen. Remélhetőleg más rendezvényekhez kapcsolódva sikeresebb lesz a gyűjtőmunka. Emellett nagyon hasznos lenne, ha például az eddig halogató, illetve elzárkózó magatartást tanúsító kulturális intézmények is megosztanák azon digitális gyűjteményi elemeiket európai szinten, melyek a téma szempontjából relevánsak. Sajnálatos módon az idegenellenesség, a bezárkózás különféle politikai formáinak felbukkanása erre az amúgy teljesen politikamentes, az európai és Európán kívüli kultúrák sokszínűségét, a kultúrák természetes keveredését, egymásra hatását bemutató európai kampányra is rányomja a bélyegét hazánkban. S ne felejtjük el, hogy olyan gyűjteményi elemekről van szó, melyek digitális formában rendelkezésre állnak, csupán a tematikus leválogatásukat kellene elvégezni, illetve a bemutatásukhoz engedélyt adni. Ez az európai keretek között zajló megjelenés nagyon jót tenne az egyes intézmények, illetve az egész ország presztízsének, az elzárkózás pedig sajnos pont ellentétes következményekkel jár.

A REACH projekt kapcsán a beszámoló írójának könyvtáros szemmel felemásak az érzései. A célok a negyedik pillér kivételével a kulturális örökség helyi közösségépítő szempontjából kiemelten relevánsnak tűnnek. Nagyon bántó azonban, hogy az írott kulturális örökség könyvtári és levéltári elemei mennyire súlyosan alá vannak becsvülve az egyes projekt pillérek formálása során. Az okokról csak találgathatunk, kisebb érdekérvényesítő képességű, kevésbé találatkony lett volna a levéltári illetve könyvtári terület a projekt tervezése kapcsán? A másik fő tanulságként pedig az kínálkozik, hogy a kulturális örökség európai évének égisze alatt hirtelen sok lett a versenytárs más szektorok felől is, akik mind a kulturális örökség védelmére szánt forrásokból szeretnének lecsípni különféle szorgos lobbitevékenységek révén. A kulturális örökség védelmének törzsterületéhez tartozó intézmények (így az írott kulturális örökség őrzői is) fokozott versenyhelyzetben találják magukat emiatt. Keresni kell a külső partnerségi formákat, közösségeket kell építeni a felhasználókkal az intézmények falain belül, élő színes közösségi tereket kell formálni a fizikai és virtuális terekben. Az eredményeket pedig közvetíteni is kellene a REACH és a hozzá hasonló projektek keretei között nem csupán a múzeumi, hanem könyvtári vonatkozásban is. A könyvtárak illetve hozzájuk kötődő civil szervezetek előtt nyitva áll a lehetőség, hogy bekapcsolódjanak az egyes pillérek körül szerveződő munka keretei közé, bemutassák a saját jó gyakorlataikat, partnerségi programjaikat, s kapcsolatot találjanak más hasonló projektek résztvevőivel is.

Jegyzet

1. <http://www.reach-culture.eu>
2. http://mnl.gov.hu/mnl/ol/hirek/oszd_meg_velunk_a_tortenetet

Áttekintés az EuropeanaTech 2018 konferenciáról

Az idei évben a holland kikötőváros, Rotterdam, szűkebben az ott horgonyzó SS Rotterdam nevű óriási szálloda- és rendezvényhajó adott otthont az Europeana nemzetközi technikai konferenciájának, az EuropeanaTechnek. A közgyűteményi informatika kortárs, aktuális témáit felvonultató szakmai összejövetelen két napon keresztül tanácskoztak a résztvevők. Hazánkat a Petőfi Irodalmi Múzeum és a Magyar Nemzeti Levéltár munkatársai képviselték.

A 2018-as szakmai összejövetel színvonalas programját a szervezők egy Wikidata workshoppal egészítették ki, amelyet a holland nemzeti könyvtárban, a hágai Koninklijke Bibliotheekben, az Europeana Foundation székhelyén tartottak május 14-én. A PIM részvételét ezen a kísérőprogramon erősen indokolta, hogy az intézmény szakinformatikai programjának fontos részét képezi egy, már több hónapja futó projekt, amelynek fő célja a több százezer nevet tartalmazó személynévtér-állomány Wikipédia- illetve Wikidata-hivatkozásokkal történő adatgazdagítása, illetve a PIM névtér URI-jainak elhelyezése a szócikkekben, valamint a Wikidata strukturált adattárában.

A szakmai program gerincét kétszer három, párhuzamos szekcióülés alkotta, amelyekre előzetes jelentkezés alapján osztották be a résztvevőket. Számomra a délelőtti elfoglaltságot a *Strukturált adatok a [Wikimedia] Commons-on: GLAM-ontológiák és szótárak, copy-right-modellezés* című téma tárgyalása jelentette. Ezt az ülést *Sandra Fauconnier*, a Wikimedia Alapítvány közgyűteményi stratégiákkal foglalkozó munkatársa vezette. Az általa tartott bevezető előadásban elhangzott: a Wikimedia Commons, amely a hivatalos megfogalmazás szerint nem más, mint *ingyenes és szabadon felhasználható képeket, hangfelvételeket és egyéb multimédia fájlokat tartalmazó katalógus*, 2018-ban már csaknem ötvenmillió dokumentumot tartalmaz, és átlagos éves gyarapodása ötmillió tétel. Ezek a médiaállományok azonban javarészt strukturálatlan metaadatokkal kerülnek a rendszerbe; az alkalmazott kategória-rendszer hierarchiája bonyolult és következetlen, helyenként nehézkes, hosszú megnevezéseket alkalmaz. A Wikimedia Alapítvány három évig tartó *Structured Data on Commons (SDC)* projektje (2017-2019) azonban lehetővé teszi, hogy átgondolják és reorganizálják a

Commons metaadat-rendszerét, valamint elősegítsék az adatok hatékonyabb, eredményesebb megjelenítését, keresését, szerkesztését, és biztosítsák azok újrafelhasználását akár több nyelven is. Az átalakítás legfontosabb eleme, hogy bizonyos adatelemek – a tartalom létrehozásában részt vevő, nevesített közreműködők, az ábrázolt személyek, események, tárgyak, stb., a földrajzi helyszínek, a tartalomhoz kapcsolódó dátumok, valamint a *rightsstatements.org* szótára segítségével formalizált copyright-információk – a Wikidatából emelkednének át a médiatartalmakhoz, és megjelenítésük is azzal együtt történne. A koncepciót egy mintarekord segítségével meg is jelenítették.

Az adatmodell átalakítását – a projekt egyik fő célkitűzését – a Commons munkatársai a Wikidata-közösségek, valamint a közgyűjteményi szektor (az ún. GLAM-intézmények) bevonásával tervezik megvalósítani, hogy az új leíró elemkészlet minél jobban megfeleljen a közgyűjtemények igényeinek, továbbá biztosítsa az átjárhatóságot az általuk jelenleg alkalmazott megoldásokkal. Előkészítő munkaként a 2017. évben több felmérést is végeztek az intézmények médiakezelési gyakorlatának megismerésére, amelynek nem megfelelő végkövetkeztetése a sokszínűség volt: az intézmények eltérő médiatípusokat gondolnak és eltérő metaadat-készleteket alkalmaznak a feldolgozó munka során. Ebből adódik, hogy ahhoz, hogy a Commons, valamint a Wikidata hatékony kiegészítője, sőt integráns része lehessen a közgyűjteményi szolgáltatási platformnak, szükség van arra, hogy a legfontosabb metaadat-szabványokat, metaadat-sémákat megfeleltessék a Wikidata egyes kifejezéseinek.

Az előadás után a résztvevők a workshop szervezői által összeállított kérdéseket válaszolták meg egy közösen szerkesztett dokumentumban. Az első néhány pontban arról esett szó, mennyire ismerik és alkalmazzák az intézmények a Commons-t: van-e saját kategóriájuk, intézményi sablonjuk, történik-e rendszeres, folyamatosan koordinált feltöltés, vagy csupán esetlegesen, önkéntes munkával kerülnek fel állományok. Használ-e az intézmény különféle ellenőrzött szótárakat, ontológiákat a feldolgozás során? Megjelenít-e szerzői jogi információkat? Rákérdeztek arra is, milyen különbségek mutatkoznak ugyanazon médiaállomány saját katalógusbeli, illetve Commons-os megjelenítése között; továbbá arra, hogy használja, vagy tervezi-e használni az intézmény az IIF, valamint a *rightsstatements.org* által nyújtott szolgáltatásokat.

A délutáni szekcióban a tanácskozás – ugyancsak *Sandra Fauconnier* vezetésével – a Wikidata egyre növekvő közgyűjteményi authority-szerepének áttekintésével folytatódott. A Wikipédiát is támogató, de attól független tudástár, amelyből a Google-találatok mellett megjelenő, ún. *infoboxok* is táplálkoznak, strukturált adatokat, állításokat tartalmaz a világban létező dolgokról, entitásokról. Ezeket elemeknek (*item*) nevezzük (pl. Petőfi Sándor, az Europeana, vagy a világegyetem is egy ilyen elem), az állításokat pedig ún. tulajdonságok (*propertyk*) segítségével hozzuk létre: Petőfi Sándor *halálozási éve* 1848, az Europeana *székhelye* Hága, a világegyetem *kor* 13.8 milliárd év. Ilyen tulajdonságok segítségével különféle külső azonosítókat, authority-ID-kat is társíthatunk a leírt elemhez, amelyek segítségével ellenőrizhető, szükség esetén növelhető a Wikidatában tárolt adatok hitelessége (Petőfi Sándor *azonosítója a Petőfi Irodalmi Múzeum katalógusában* PIM67655.) Jelenleg a Wikidata 2500-nál is több adatbázis külső azonosítóinak elhelyezhetőségét biztosítja. Ugyanakkor maga a Wikidata is szolgálhat ún. *authority hub*ként, az elemek URI-jai – a tartalmak feldolgozása közben, vagy utólag – beemelhetők más adatbázisokba, katalógusokba, szolgáltatásokba, gazdagítva ezáltal azok adattartalmát.¹ De segítséget

nyújthat például a szerzői jogi kérdések tisztázásában is: a *CopyClear* nevű, igen hasznos segédeszköz a Wikidata adataira támaszkodva gyorsan és hatékonyan ad információkat pl. a gyűjteményben található képzőművészeti alkotások jogi helyzetéről, s így jelentősen meggyorsíthatja azok közzétételét.

A szekcióülések végeztével még egy plenáris előadást hallgathattunk meg, amely egy igen előremutató, összefoglaló jellegű művészettörténeti projekt, a *Sum of All Paintings* bemutatásáról szól. A fő cél a jelentős képzőművészeti alkotásokról szóló tudás bővítése, kiegészítése a Wikidatán. Számos közösségi munkában vehetnek részt az érdeklődő önkéntesek: a hiányos, festményekről szóló Wikidata-elemek hiányzó adatai (alkotók, keletkezési dátumok, technikai részletek, fellelhetőségi információk stb.) pótolhatók, illetve természetesen új elemek is létrehozhatók még nem leírt, jelentős képekről.

Másnap reggel vette kezdetét a tulajdonképpeni EuropeanTech-konferencia, amelyet, mint korábban említettem, a város kikötőjében horgonyzó hajón rendeztek. Az impozáns, tágas színházteremben került sor a két napig tartó tanácskozás megnyitójára, majd két vitaindító plenáris előadásra, melyek közül az egyiket *George Oates*, a Flickr korai fejlesztője, a másikat *Ruben Verborgh*, a genti egyetem szemantikustechnológia-professzora tartotta. Az utóbbi előadó a közgyűjteményi aggregáció napjaink decentralizált(ságra törekvő) világhálóján betöltött szerepét vizsgálva arra a következtetésre jutott, hogy alapvető átalakulásra van szükség a szolgáltatói infrastruktúrában. Az aggregátoroknak nem elsősorban összegyűjteniük, hanem továbbítaniuk, lekérdeznüik és megjeleníteniük kell az egyedi gyűjteményekből érkező adatokat, más szóval a központi szerepvállalás helyett elő kell segíteniük a gyűjtemények közötti hálózat kialakulását, s így olyan felületek hozhatók létre, ahol akár minden adatelem más forrásból származik. Ez megkönnyíti az innovatív alkalmazások piaci térnyerését, akik az adatszolgáltatóktól származó, szabad felhasználásra közzétett adatokból részesülve a szolgáltatás minőségétől és nem a birtokolt adatok mennyiségétől függő versenyben vehetnek részt.

A plenáris előadások után a szakmai munka három párhuzamos szekcióban folytatódott, amelyek az adatokkal, a szolgáltatás különböző kérdéseivel, valamint a többnyelvűséggel foglalkoztak. *Frédéric Kaplan*, a lausanne-i Ecole Polytechnique Federale digitális bölcsészeti tanszékének vezetője a *Time Machine* projekt bemutatásának szentelte előadását: a nagy volumenű, 32 ország körülbelül 200 intézményét tömörítő kezdeményezés célja, hogy a ránk maradt kulturális örökség nagyléptékű digitalizálását és elemzését követően bemutathassa az európai városok fejlődésének történetét, valamint a köztük kialakult gazdasági-kulturális hálót. Ennek érdekében igen nagy teljesítményű technikai eszközöket és a legmodernebb MI- és gépi tanulási technológiákat kell bevetni. A bemutatóban szó esett a 2012 óta futó *Venice Time Machine* című projektről is, amely Velence városának történeti dokumentumait dolgozza fel, s mintegy előfutára, kísérleti terepe az egész Európát érintő, gigaméterű vállalkozásnak.

Cees Snoek előadása a videófelvételek automatikus tartalomelemzésének izgalmas kérdéséről szól. A szakember becslése szerint 2022-re körülbelül 45 milliárd kamera fog működni a világban a lehető legkülönfélébb eszközökbe – autókba, bolti pénztárakba, drónokba, stb. – építve, ezért különösen fontos, hogy a rögzített hatalmas mennyiségű információt értelmezni lehessen, azaz meg lehessen állapítani, hol, mikor és mi történik a felvételeken. Az előadó által bemutatott technológia egy címkézett tanulóhalmazból kiindulva olyan modellt képes alkotni, amely alapján, ha nem is száz százalékos pontossággal,

de lehetségessé válik bizonyos objektumok (pl. hajók) felismerése a videófelveteleken. A periodikus mozgások – mondjuk egy labda pattogatása –, vagy több szereplő cselekvésének együttes értelmezése még további kutatásokat igényel, ismerte el Cees Snoek.

Igen nagy érdeklődés fogadta az ebédszünet után következő újabb plenáris előadást, melyet *Rob Sanderson* tartott a szemantikus weben nagy erővel publikált adathalmazok használhatóságáról. A szemantikus web koncepciója megváltoztatta az adatokról és összekapcsolhatóságukról való gondolkodásunkat, a Tim Berners-Lee által megfogalmazott ajánlások és az új technológiák pedig megváltoztatták azok közzétételének módját. De ez még mindig nem vitt közelebb a célhoz, ugyanis az ötcillagos modell egyik lépcsője sem szól az adatok felhasználásáról. Nem szabad azt gondolnunk, hogy az adatokat közvetlenül a végfelhasználónak készítjük – sokkal inkább fejlesztő szakemberek számára, akik webes alkalmazásaikon keresztül szolgáltatják a közzétett adatokat: nekik pedig használható adatokra van szükségük, hogy ki tudják elégíteni a jelentkező igényeket. Ha azt kívánjuk, hogy az adatainkra minőségi szolgáltatások épüljenek, akkor azokat számukra megfelelő módon kell közzétennünk – API-n keresztül, megfelelően körülhatárolt adattartalommal. Így lesz a Linked Open Datából (LOD) Linked Open Usable Data (LOUD).

A délutáni *Data* szekcióban elhangzó további bemutatók a Wikimedia Commons adatainak strukturálásáról, a DBPediáról, valamint a kereséértékelés különféle metódusairól szóltak. Az első napot *Herbert van de Sompel* zárta, aki a *Memento* webarchiválási projektről, valamint a szakterület felmerülő kihívásairól és azok megoldási lehetőségeiről tartotta izgalmas, gondolatébresztő előadását.

A második napon ugyancsak az adatok előállítása, összekapcsolása és újrafelhasználása volt az előadások vezérfonala. *Ben Vershbow* keynote-jában ismét elhangzottak azok a lényeges gondolatok, melyek már a “nulladik napi” workshopon megfogalmazódtak: a wiki-univerzumnak egyre jelentősebb szerepe lesz a közgyűteményi területen is, mindazonáltal még nagyon sok munka van előttünk, hogy ezt az együttműködést mindkét oldal számára gyümölcsözően meg lehessen valósítani.

A szekciómunkában – az általam választott témacsoport ismét az adatok, illetve a közösségi részvétel egyes aspektusait járta körül – összesen öt előadást hallgathattunk meg. Az Észtországból érkezett *Raivo Ruusalepp* a *blockchain* nevű informatikai biztonsági technológiáról tartotta bemutatóját, amelyet pl. alternatív fizetőeszközök IT-támogatására használnak, de a kulturális intézmények számára is tartogat lehetőségeket. Hatékony alkalmazása azonban intézményi együttműködést kíván, ezért minél előbb érdemes megismerkedni vele, felfedezni azokat a potenciálokat, amelyeket pl. a Cultural Coin nevű kriptovaluta használata ígér számunkra. *Lynnsey Weissenberger* előadásában a *LITMUS* projektről, pontosabban az annak keretében készült ír népzenei ontológia fejlesztésének folyamatáról és kihívásairól hallhattak az érdeklődők. Julia Beck és Marko Knepper egy eseményalapú, az Europeana Data Modelre építő adatmodellezési megoldást ismertettek, amely a színházi és táncelőadásokon mint eseményeken keresztül kapcsolja össze az előadásról készült film- és hangfelveteleket, az előadáshoz köthető nyomtatott dokumentumokat, műsorfüzeteket, színházjegyeket, stb., illetve az egyes közreműködőket: színészeket, koreográfusokat, jelmeztervezőket.

A konferencia zárására végül ismét a nagyteremben került sor. Az utolsó keynote-ot *Emilie Gordenker*, a hágai Mauritshuis múzeum igazgatója tartotta, felvillantva olyan fest-

mények vizsgálati-restaurálási folyamatát, mint Rembrandt Saul és Dávidja. Az MA-XRF roncsolásmentes képalkotási technológia segítségével a festett műalkotások eddig el nem érhető rétegei is láthatóvá váltak az elemző szem számára. Így lehetett megállapítani, hogy a ma már vita nélkül a holland művészek tulajdonított alkotás nem kevesebb, mint tizenöt vászonra készült, amelyből az egyik egy van Dyck-portré másolatának darabja.

Inspiráló, izgalmas, aktuális – ezzel a három szóval lehetne talán a legjobban összefoglalni a három, Hollandiában töltött napot. Inspirál, mert számos fejlesztési-fejlődési irányt, kutatási kérdést, megvalósítható jó gyakorlatot kínál, amelyek a legfrissebb kutatási eredményeken, trendeken alapulnak. S rendkívül izgalmas, mert látni engedi, hogy a közgyűjtemények világa talán az egyik legnagyobb átalakulás előtt áll, sőt talán már bele is kezdett: a világot átfogó és lefedő szolgáltatási hálózat épül, amelyben Európa és a világ gyűjteményei úgy egyesítik erőiket a kulturális örökség megőrzése és bemutatása területén, hogy kompromisszumok nélkül őrizhetik meg saját különleges, egyedi ismeretanyagjukat is.

Jegyzet

1. A finn közmédiá-szolgáltató, az YLE médiatartalmak tagelésére használ Wikidata-elemeket, a Laurentian University könyvtárának katalógusa az authority adatokról közöl bővebb információkat a segítségével. Hazánkban pl. a Petőfi Irodalmi Múzeum emelte be személynév-rekordjaiba a Wikidatáról származó azonosítókat.

A konferencia helyszíne

Kettő az egyben, avagy ilyen egy kétfunkciós könyvtár¹

A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár XXI. kerületi Sétáló utcai Könyvtára közkönyvtár és iskolai könyvtár egyben. Az alábbiakban ennek a kétfunkciós könyvtárnak a napi működését és a különböző könyvtári terekben zajló közösségi programokat, rendezvényeket és az általunk nyújtott szolgáltatásokat szeretném bemutatni.

Történetünk

Az országban számos kétfunkciós könyvtár működik. A Könyvtári Intézet nyilvános könyvtárak adatbázisban jelenleg 120 ilyen intézmény található, de egyes tanulmányok szerint ettől jóval több van. Az 1977-es minisztériumi irányelvek a kistélepülések ellátásának javítására szánta, de a 80-as évek elején a főváros peremkerületeiben és a lakótelepeken is több ilyen könyvtár létesült. Ma a FSZEK hálózatának egyetlen ilyen könyvtára a miénk, mely Csepel központjában, a Karácsony Sándor Általános Iskolával közös épületben működik. Könyvtárunk specifikusságát legjobban a fenntartók különbözősége adja. Míg az iskola a tankerülethez, a könyvtár a fővároshoz tartozik.

Az iskola megépítésével közel egyidejűleg nyitotta meg a Szabó Ervin Könyvtár a 21/4 fiókkönyvtárát a Karácsony Sándor Általános Iskolában. Az alapterület az évek alatt egyre nagyobb lett: nyitáskor 100 nm, majd 1994-ben 300 nm (itt már külön bejárattal, az utcafrontról is megközelíthető lett a könyvtár).

A könyvtárhasználók száma folyamatosan nőtt. 2006-ban már 600 nm-re bővült a könyvtár alapterülete, így a terület legnagyobb közkönyvtára lettünk. A központi hely nem csupán a használók számát növelte jelentős mértékben, de az új könyvtár a közösségi tér használatát is rendkívüli mértékben támogatta. Az állomány nagysága 2006 óta folyamatosan az 50.000 körüli számot tartja; arra törekszünk, hogy inkább a minőségi és ne a mennyiségi kínálat jellemezze az állományt.

A kétfunkciós könyvtárhasználat napi gyakorlata

Könyvtárunk napi tevékenységének egyik fontos része az iskolai funkcióból eredő feladatok, a közkönyvtár mint iskolai könyvtár használatának biztosítása a Karácsony Sándor Általános Iskola pedagógusai és tanulói számára.

Az iskola alkalmazta könyvtáros munkaideje és a könyvtár nyitvatartása lehetővé teszi az egész napos kölcsönzést és könyvtárhasználatot. Az oktató-nevelő munka kiegészítéseként nem csak a nyomtatott dokumentumok széles kínálata, de az internet használatának lehetősége, elektronikus dokumentumaink oktatási segédanyagként való ingyenes használatának biztosítása is hozzájárul az iskola színvonalas oktató-nevelő munkájához.

Az iskolai feladatok ellátását is a FSZEK könyvtári integrált rendszerével, illetve a Használati Szabályzat alkalmazásával végezzük.

Az iskolai könyvtáros kollégának az iskolai feladatok ellátása mellett az általános könyvtári szolgáltatásokban is jártasnak kell lennie, ismernie és használnia kell a Corvina könyvtári integrált rendszert, a szabályzatokat és ügymeneteket. Esetünkben ezek a feltételek teljes mértékben megvalósulnak.

Nemcsak az itteni diákok látogatják és használják a könyvtárat, hanem a kerület több iskolájából és óvodájából fogadunk rendszeresen csoportokat könyvtárhasználati, könyvtárbemutató foglalkozásokra.

Az iskola tanárai elsősorban oktató-nevelő munkájukhoz veszik igénybe a könyvtár szolgáltatásait.

Széleskörű pedagógiai tárgyú szakirodalom kölcsönzésére van lehetőségük, az újdonságokról negyedévente írásos ajánlót is kapnak, melyet az iskola könyvtárosa készít a FSZEK által gyarapított dokumentumok jegyzéke alapján. A pedagógiai tárgyú könyvek és szakfolyóiratok mellett a szabadidő eltöltéséhez szükséges irodalom széles kínálata áll a pedagógusok rendelkezésére.

Varró Dániel a könyvtárban

A diákok a kötetlen könyvtárhasználaton túlmenően természetesen tanóra keretében is használják a könyvtárat. Az alsó és felső tagozaton egyaránt lehetőség van könyvtárhasználati órák megtartására, igen változatos témákban. Ezenkívül 15 internetes számítógép használatának ingyenes lehetősége is biztosítva van a délelőtti órákban.

A teljes nyitvatartásra jellemző, hogy keveredik a magán- és iskolai céllal történő használat pedagógusok és diákok részéről.

Néhány statisztikai adat:

Napi 200 látogató

Heti 40 órás nyitva tartás

Évente ~40.000 fő kölcsönző

Évente ~100.000 db kölcsönzött dokumentum

Évente ~200-250 rendezvény, foglalkozás (iskolai könyvtári órákon kívül)

Évente ~2000 db új dokumentum

A kettő az egyben előnyei

A könyvtár adottsága túlmutat egy jól felszerelt iskolai könyvtáron. Az oktató-nevelő munkához nyomtatott dokumentumokat, internethasználatot, valamint az elektronikus dokumentumok ingyenes használatát is biztosítjuk. Nagyobb állomány, többféle dokumentumtípus, számos közösségi program áll az iskola és a pedagógusok rendelkezésére. Az ingyenes tagság mellett a pedagógusok részére a FSZEK egész hálózatának szolgáltatását nyújtjuk. Az iskolai könyvtári szolgáltatások biztosítására 2006-tól az önkormányzat évente támogatja a könyvtárat. 2014-től változott a fenntartó az iskola részéről, így a támogatást jelenleg a tankerület biztosítja. Ebből vásároljuk az ifjúsági gyermekirodalom egy részét, valamint az oktató-nevelőmunkát segítő szakirodalmat, és ettől az évtől kezdve rendezvények szervezésére is lehetőség nyílt.

Aktív a diákok és pedagógusok részvétele a FSZEK által rendezett délutáni, hétvégi programokon. A két intézmény rendezvényeiről folyamatosan tájékoztatjuk egymást, plakátokkal, meghívókkal, célzottan az osztályfőnökök, pedagógusok személyes megkeresésével, remélve, hogy a gyermekek akár szüleikkel együtt is látogatják a programokat.

Közösségi programok a könyvtár közösségi tereiben

A könyvtár alaprajza tulajdonképpen egy nagy téglalap. Nincsenek elválasztó falak, csupán a könyvvállványok különítik el a tereket egymástól. Ez állományvédelmi szempontból jó dolog, mert nagy területet látunk be, zaj, nyüzsgés szempontjából viszont már nem szerencsés.

A gyermekkönyvtári részben több mint 10.000 db gyermekkönyvtári dokumentumot kínálunk. Itt tartjuk a könyvtárhasználati foglalkozások egy részét. Nagyon sok gyerek használja ezt a teret (akár egy időben több csoport, osztály), így az idők folyamán egyre kisebbnek bizonyult. Ezért 3 évvel ezelőtt szükségessé vált a gyermekkönyvtári tér kibővítése, átalakítása. Könyvvállványokat emeltünk ki, így 70 m²-ről 110 m²-re növekedett a tér. Ez együtt járt a felnőtt szakkönyvek elhelyezésének átgondolásával is. Ezzel sokkal jobban használható teret kaptunk, ahol a kisebbek és nagyobbak is egyszerre, kényelmesen elférnek.

Igyekszünk minél több kortárs gyermekíró és műveiket megismertetni a gyerekekkel. Vendégeink között volt Finy Petra, Nógrádi Gergely, Moha Tibor, Telegdi Ágnes, Varró Dániel, a Dvorák Pantomim Színház, ezen kívül állatbemutatót, gyermekszínházi előadásokat, játszóházakat is szerveztünk.

Sikeres program évről évre a Könyvstaféta, amely egy egész napos folyamatos felolvasási, olvasási lánc szervezése a csepeli iskolák, óvodák részvételével. A gyerekek elhozzák kedvenc könyvüket, melyet rövid ajánlással bemutatnak a többieknek, és egy kiválasztott részletet felolvasnak belőle. A résztvevők száma több mint 200 fő.

A számítógépes övezetben a gépek praktikusán helyezkednek el a könyvtári térben, így lehetőség van a könyvtári óra keretében akár egy egész osztálynak is bemutatni az adatbázisokat, az online katalógust. Idősek részére rendszeresen hirdetünk számítógéphasználati tanfolyamokat, ami nagyon népszerű, és folyamatos az érdeklődés. Nyitás óta több mint 1000 fő vett részt ilyen foglalkozásokon.

Számítógépes tanfolyam idősek részére

Az olvasótermi részben zajlik a programok nagy része, mivel itt 70-80 főig is tudunk ülőhelyet biztosítani. Rendszeresen hirdetünk ismeretterjesztő előadásokat, a távoli, különleges tájakat bemutató és a helytörténeti előadások a legkedveltebb témák. Igyekszünk változatos programokat szervezni, figyelembe véve, hogy minden korosztályt megszólítsunk. A sokévi tapasztalat már előrevetíti számunkra, hogy egy rendezvényre mekkora érdeklődés várható. Néhány sikeres program (a lista nem teljes):

- Ismeretterjesztő előadások (pl. Szendi Gábor, dr. Szondy Máté, Tóth Gábor táplálkozástudató, Végh József, a MASAT-1 készítői);
- Író-olvasó találkozók (pl. Fábian Janka, D. Tóth Kriszta, Nagy Attila, Nyáry Krisztián, Sándor Anikó);
- Helytörténeti előadások (Csepeli Helytörténeti és Városszépítő Egyesület);

- Színházi előadások, kamarakoncertek (pl. Aranyszamár Színház, Baltazár Színház, Picurka Színház, Egressy Béni Zeneiskola, Pesti Fialok Színháza, Tritonus gitár csoport);
- Az Országos Könyvtári Napok keretében indítottuk útjára *Tabuk nélkül... Találkozás sikeres, ismert, fogyatékkal élő emberekkel* címet viselő előadássorozatunkat, amelynek keretében olyan fogyatékkal élő személyiségeket hívtunk meg egy-egy beszélgetésre, akik teljesítményükkel méltán vívták ki a saját szakmájuk elismerését. Vendégünk volt a Baltazár Színház, mely Magyarországon az egyedüli olyan hivatásos színtársulat, amely értelmi sérült színészekből áll, valamint Fenyvesi Zoltán, a *Tiszta szívvel* című film főszereplője és Magyar Ágnes kerekesszékes író.

Baltazár Színház

Könyvtárunkban kisközösségeknek is helyszínt biztosítunk. Állandó klubjaink kiscsoportos létszámmal (alkalmanként 8-15 fő), rendszeresen működnek. Jó kapcsolat ápolunk több helyi civil szervezettel, egyesülettel a kerületben, ami szintén több sikeres előadáson hozta össze az érdeklődőket. Jelenleg Agytorna: rejtvényfejtők klubja, Babamama klub, Ez(o)kos: ezoterikus klub, Kanaszta csata kártyaklub, KertÉsz: Kertbarátok Köre klub működik, bár könyvtárunk felé folyamatos az igény magánszemélyektől, csoportoktól további közösségi foglalkozások szervezésére, mint pl. nyelvi társalgási klub, gyöngyfüző klub, felolvasó klub, kézműves-varróklub, origami klub, társasjáték klub. Sajnos a könyvtár jelenlegi kapacitása és lehetősége korlátozza a kérések teljesítését.

A folyóiratolvasó is fontos közösségi tere a könyvtárnak. Közel 70 féle periodikumot kínálunk a felnőtteknek, gyerekeknek (szórakoztató, pedagógiai, ismeretterjesztő és egyéb témájú lapokat). Ezt a teret is naponta 30-40 fő használja. A sokszor teltházas olvasósarok a könyvtár szociális funkciójának előtérbe kerülését is illusztrálja. Egy térben zajlik minden könyvtárhasználat, széles a könyvtárhasználók életkora, igénye. Ez sokszor bábeli zűrzavart tud generálni.

A kiállításokhoz nincs konkrét tér kialakítva, csupán négy tárló és egy falfelület alkalmas erre a tevékenységre. Jellemzően helyi lakosok és olvasóink köréből, számos amatőr készítő illetve gyűjtő alkotásaiból rendeztünk kiállítást. A készítő, gyűjtő ezt mindig nagy lehetőségként élik meg, mivel egyéb módon nem biztos, hogy közönség elé kerülnek alkotásaik.

A könyvtár falain túl, kisebb-nagyobb létszámú csoportokkal több, a könyvtári téren kívüli programot szervezünk: buszkirándulásokat, több mint 10 alkalommal megrendezett Csepel-sziget körüli hajókirándulást, *Pódium!* címmel közös színházlátogatásokat havi rendszerességgel. Jellemzően az egyedülálló szórakozási igényeit hivatottak szolgálni, az ilyenfajta közösségi csatlakozási lehetőségek, így fontosnak tartjuk ezek szervezését is.

Rendszeresen részt veszünk olyan kerületi rendezvényeken, mint pl. a Születés Hete, Gyermeknap, Madarak, Fák Napja.

Ezzel bemutattam a könyvtár összes olyan közösségi terét, melyekben előadások, foglalkozások zajlanak. A fent leírt számos közösségi eseménnyel, úgy gondolom, hogy minden könyvtári teret használunk és kihasználunk.

Összegzés

A két intézmény együttműködésének sikerét, az iskolai könyvtáros tevékenységét és a könyvtár kollégáinak munkáját, a kiegyensúlyozottság és a hatékonyság jellemzi. A könyvtár kiváló adottsága ennek alapfeltétele. A nagyobb állomány, a többféle dokumentumtípus, a hosszabb nyitvatartási idő, a szolgáltatások szélesebb spektruma, az állomány gyarapításának központosított adminisztrációja az együttműködés jogosságát és ésszerűségét bizonyítja. A munkakörök elosztása, a feladatok megfogalmazása a kölcsönös segítségnyújtást is tartalmazza. A látogatottság a statisztikai adatok, a visszajelzések, valamint intézményünk Csepel kulturális életében elfoglalt helye azt bizonyítja, hogy a könyvtár magas színvonalon teljesíti közművelődési és iskolai könyvtári funkcióját.

A számos közösségi program túlnyomó része nem az anyagi lehetőségek miatt válsul meg. Fontosak a kapcsolatok, az ismeretség, a személyes beszélgetések, az épület (ezen belül a terek adottsága), de mindenekelőtt a megvalósítás igénye! A hagyományos olvasószolgálati tevékenység még mindig a gerincét adja mindennapi munkánknak, de tapasztaljuk a változást. Fontos, hogy a könyvtár megtalálja azokat a közösségek által is generált potenciális lehetőségeket, amelyek továbbra is biztosítják a folyamatos könyvtárhasználatot.²

Jegyzet

1. Az előadás a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár „3i (Informálni, integrálni, inspirálni)” könyvtárszakmai sorozatának keretében, a *Könyvek tára – Használók tere* című konferencián hangzott el 2018. május 24-én, a FSZEK Központi Könyvtárában.
2. A könyvtár weboldala: www.fszek.hu/setalo ; Facebook elérhetőségünk: Sétáló-utcai-könyvtár-FSZEK

„Klasszikus könyvtár, innovatív könyvtár és ami a kettő között van...”¹

Erdőkertes az agglomerációs gyűrű külső szélén helyezkedik el, Budapesttől 26 km távolságra (Gödöllőtől 12 km-re, Veresegyház és Órbottyán közvetlen szomszédságában).

Lakóinak száma kb. 8600 fő, ebből 8000 az állandó lakos. Az utóbbi 15 év alatt duplázódott meg. A növekedésnek vannak előnyei, de hátrányai is: az új beköltözők általában a fővárosban dolgoznak, s csak nagyon kis részük vesz részt a község életében.

A terület évszázadok óta legnagyobb részben a Váci Püspökség, kismértékben a veresegyházi gazdák birtoka. A XX. század fordulója körül a Püspökség birtokértékesítése után a területen 3 nagybirtokrész alakult ki: 1898-ban 478 kat. hold. kincstári birtok, 1903-ban 1135 kat. hold Roheim birtok és 1907-ben 659 kat. hold. Palotai birtok.

Az 1910-re elkészített parcellázási térkép 970 lakótelket, névvel ellátott úthálózatot, valamint a templom, iskola, temető és piac helyét is kijelöli. Az alapító Roheim Sámuel a fiáról – aki később világhírű etnográfus lesz – utcát és a Magas partot Géza hegynek neveztetni el. Az értékesítések dátumát 1910. október 1-jével jegyezték be, függetlenül a vásárlások időpontjától. Ezt az időpontot tekinthetjük a község születésnapjának. A cselédek és mezőgazdasági munkások mellé zömében újpesti munkások és kistisztviselők települnek. Az 1911-ben meginduló vasúti közlekedés még a Roheim-telepnek nem biztosít vasúti megállót.

Rövid könyvtártörténet

1924-ben Fekete János tett először javaslatot községi könyvtár létesítésére, amikor könyvek adományozására hívta fel a lakosság figyelmét. Hamarosan összegyűlt mintegy 80 kötet, mely akkoriban már könyvtárnak számított. Ezt az iskolában, egy szekrényben tárolták, kezelői az iskola tanítói voltak. A legközelebbi könyvekkel kapcsolatos feljegyzés Gönczi László kihelyezett tanácsi megbízott 1955-ben keltezett jelentésében található, melyben kéri, hogy az amúgy is szűk tanácsi irodába ömlesztett, mintegy 250 kötet könyvet helyezték máshova. A könyvek az iskolába kerültek, a könyvtárosi feladattal egy

tanítónőt bíztak meg. Az 1958-as beszámoló szerint már 324 kötet volt, melyből községi könyvtárként 82 kötetet tartottak nyilván, a többi a nevelői szakkönyvtárhoz tartozott. A községi és iskolai könyvtárat továbbra is együtt tartották, a 465 kötet elhelyezésére továbbra is egy szekrény állt rendelkezésre. 1960-ban tanácsi pénzből 87 kötetet vásároltak, ugyanakkor Dobróczy Zoltán közbenjárására a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár 396 db használt ifjúsági irodalmi könyvet ajándékozott a községnek.

A könyvtárat 1963-ban a tanácsház egyik raktárhelyiségében helyezték el. A könyvtár állománya 1964-ben 2521 kötet, az olvasók száma 240 fő. Mivel a tanácstermet házasságkötő teremre alakították át, a felszabadult helyiségbe költözhetett át a könyvtár.

Ezekben az években egyre sürgetőbbé vált egy rendes, új kultúrház építése, ám erre központi támogatást csak úgy kapott a Községi Tanács, hogyha a kultúrház egyben magába foglalja a községi könyvtárat is. A felépült Klubkönyvtárban (1967) összevontan helyezték el a községi könyvtár és az iskolai könyvtár állományát.

Az új iskola felépülése után külön általános iskolai könyvtártermet alakítottak ki, az ifjúsági könyvek átkerültek a Klubkönyvtárból az iskolába. A Klubkönyvtárból Ady Endre Művelődési Ház lett, majd 2004 januárjában az átépítés után Erdőkertesi Faluház és Könyvtár néven működött tovább.²

Tehát itt nem beszélhetünk tipikus összevonásról, az élet hozta úgy, hogy a „köz-művelésre” a kétféle intézmény szimbiózisban működjék. Nem is valósulhattak volna meg a későbbiekben említett programok az egy fő könyvtárossal.

A Faluház

Mi a helyzet ma?

Az Erdőkertesi Faluház és Könyvtár fenntartója Erdőkertes Község Önkormányzata. Általános gyűjtőkörű közművelődési nyilvános könyvtár vagyunk, a teljes állomány szabadpolcon van elhelyezve. Könyvraktárunk nincs, ennek nagyon érezzük a hiányát. Ám a hely – az épület – nem bővíthető, ezért az egyetlen megoldást választottuk: a Közművelődési Irodát (melyet egy hármast üvegajtó választ el a könyvtártól, és 28 m² az alapterülete) átalakítjuk gyermekkönyvtárrá, s a jelenlegi gyermeksarokkal bővül a felnőtt

könyvtár tere. A közművelődési iroda funkcióját a legkisebb földszinti klubterem veszi át. A bútorok tervezését megrendeltük.

A könyvtárban számítógépes nyilvántartásunk van, a Szikla integrált könyvtári rendszerrel használjuk, vonalkódos rendszerrel kölcsönzünk. A Szikla szolgáltatásai közül a szoftverkövetést és az adatbázis-követést vesszük jelenleg igénybe. Minél előbb szeretnénk az OPAC (elektronikus katalógus) szolgáltatással bővíteni a könyvtár működését.

A könyvtári feldolgozást, bevételezést kulturális közfoglalkoztatottak segítik, akik a NetLib Kft. által szervezett SZIKLA alaptanfolyamokon vettek/vesznek részt, ahol megismerik az integrált könyvtári rendszer használatának alapjait.

A legutóbbi statisztikai adatokból

A könyvtári állomány 2017. december 31-én: 24186 db dokumentum. 2017-ben 988 kötet könyvet vételeztünk be. A költségvetésből 951 ezer forint értékben 258 db dokumentumot vásároltunk, közel 200 ezer forint értékben a Márai-program pályázati keretén belül 87 db könyvet válogathattunk. A lakosságtól folyamatosan kapunk könyveket, melyek közül 643 db könyvet vételeztünk be, a többi továbbadjuk különböző intézményeknek, a megmaradt könyveket további válogatás után nagyon kedvező áron kiárusítjuk, s a befolyt összeget új könyvek vásárlására fordítjuk.

2017-ben a beiratkozott olvasók száma 313 fő, ebből 124 fő 14 év alatti, 136 fő 14 – 65 év közötti, 53 fő 65 év feletti. Új beiratkozó: 62 fő. Könyvtárközi kérésünk 12 db dokumentum volt, ebből 11 db-ot tudunk olvasóink rendelkezésére bocsájtani.

Könyvtári óra bábózással

Könyvtári rendezvény (közönségtalálkozó, olvasáskultúra-fejlesztő és -használóképzést szolgáló programok) 10 alkalommal volt, melyen összesen 349 fő vett részt.

Az Internet Fiesta programján ötödik éve veszünk részt. Célja, hogy a világhálón megtalálható online kulturális tartalmakat a könyvtárak megosszák az érdeklődőkkel, érdekes, informatív vagy játékos formában hívják fel a figyelmet a web nyújtotta lehetőségekre.

E programnak évek óta része a Faluházban működő Mikrokontroller Klub bemutatása, az általuk épített és használt 3D nyomtató használatával, a vonalkövető robotok megismertetésével, s egyéb, a jövő, de inkább már a ma technikájának a közzététele.

Internet Fiesta a Mikrokontroller Klub tagjainál, 2017

Az Országos Könyvtári Napokhoz pedig már tizenegyedik éve csatlakozott intézményünk. A Faluház Mikrokontroller klubja ennek során is több esetben bemutatkozott, a 3D nyomtatás mindig vonzza az érdeklődőket. A klubtagok autonóm robot bemutatót tartottak, melyeket saját maguk készítettek és programoztak. 2017-ben a gödöllői könyvtár is meghívta az OKN-programja keretében a csoportot egy egész napos bemutatóra. A különböző, faluházban rendszeresen működő csoportjaink programjait is regisztráltuk az OKN napokra.

2011-ben NKA-s pályázatból készítettünk egy könyvtári képes tájékoztató füzetet azal a céllal, hogy információkat nyújtsunk a könyvtár működéséről, szolgáltatásainkról. Természetesen az jól látható, hogy amit abban bemutatunk, az csakis egy csapatmunka során jöhetett létre. A képes kiadvánnyal az új beköltözőknek az érdeklődését kívántuk felkelteni, egyben segítséget nyújtani vele a beilleszkedésükhöz. Fontosnak tartjuk, hogy látogatóink értesüljenek az általunk kínált lehetőségekről, s azt is, hogy bennünket számon tartsanak mint információs és „kulturális pontot”.

A Könyvtár feladatául tűzte ki, hogy Erdőkertes és a környező települések lakosai számára biztosítsa az információhoz való szabad hozzáférést a magyar és az egyetemes szép-, szak- és ismeretterjesztő irodalom alkotásain keresztül. Információs szolgáltatásaival, sokszínű kulturális programjaival szolgálja a lakosság (kulturális) igényeit. Ezt nem tehetné meg, ha a településen az 1 fő könyvtáros látná el csupán a könyvtári munkát.

Az intézmény teljes létszáma az intézményvezetővel együtt 5 fő: 1 könyvtáros, 1 művelődésszervező, 1 gondnok-karbantartó, aki a technikai és informatikai feladatokat is ellátta, és 1 takarító van állományban. Az intézményvezető és a szakalkalmazottak munkáját kulturális közfoglalkoztatott munkatársak segítik. Az elmúlt években önkéntes munkásokat is foglalkoztattunk, s fogadunk középiskolásokat is közösségi munkavégzésre.

A Könyvtár és a Faluház esetünkben szerves egységet képez, a könyvtáros a közművelődési programok aktív közreműködője (fotós, videós, jegypénztáros, terembér-beszedő, pályázatíró stb.) és a többi munkatárs is részt vesz a könyvtári programok szervezésében és lebonyolításában is.

Nézzünk át egy kicsit a „másik” oldalra is

A közösségi művelődés „résztérületen” arra törekszünk, hogy minden korosztálynak és rétegnek változatos programokat kínáljunk, s az egyre nehezedő körülményeket is figyelembe vegyük.

Nyitott, kezdeményező, pezsgő közösségi, társadalmi életet indukálunk, hogy minél több helyi és környékbeli polgár nálunk hasznosan szabadidejét. Felkutatjuk és bemutatjuk községünk értékeit, történeti emlékeit, és művészeti csoportjaink, képzőművészeti kiállítások által mutatjuk be napjaink kultúráját. Színházi előadásokat, koncerteket szervezünk, évente 6-8 új kiállítást nyitunk, melyek irodalmi-zenei események is egyben.

Készül Padiák Miska bácsi mini életmű kiállítása, 2012

Rendkívül jó az együttműködés az óvodákkal, az általános iskolával és jó kapcsolatot ápolunk a környezetben más intézményekkel is, kiállítások, vetélkedők kapcsán.

Az óvoda és iskolák nagyobb létszámot mozgató rendezvényei nálunk vannak (mesemondó-, versmondó- és dalverseny, évnyitó-évváró, kiállítások, stb.). A veresegyházi Montessori Iskola mellett a Waldorf Iskola számára is biztosítottunk már kiállítási és bemutatkozási lehetőséget.

Programjaink a kimondottan gyermek-rendezvények kivételével általában minden korcsoportnak szólnak: a színházi előadások, a kiállítások, a nemzeti, társadalmi ünnepeinkhez kapcsolódó események. Egészségnapot, Pályaválasztási tanácsadónapot, „*Családi nap a természetben*” túrákat, vetélkedőket, könyvtári közönségtalálkozókat szervezünk.

Ugyancsak az ünnepekhez kötődnek a kézműves foglalkozások, amelyeken a manuális tevékenységek mellett az ünnepek hagyományairól is szó esik (farsang, húsvét, minden-szentek, advent).

Egyik célkitűzésünk, hogy felkutatjuk a környezetünkön található irodalmi és történelmi emlékeket, s ezt „behozzuk” a köztudatba, főleg a diákok számára, akiknek így a tananyag emberközelivé és könnyebben elsajátíthatóvá válik.

A „*Petőfi a Galga-mentén*” címmel összeállított vetélkedőnk is ezt a célt szolgálta, s emellett kutatásra, versengésre is készítette a diákokat – mivel a (volt) kistérség iskoláit is meg-

hívtuk. A díjazás mellett valamennyi résztvevőt elvittük az aszódi Petőfi Múzeumba, ahol Asztalos István nyugalmazott múzeumigazgató mesélt az ifjú Petőfiről.

Petőfi a Galga-mentén vetélkedő

Az előbbieken – a teljesség igénye nélkül – felsorolt közművelődési programok megvalósításában nagyon hasznos egy könyvtáros munkatárs szaktudása. Szakmai kapcsolatainkat mindkét intézményrész országos, megyei, kistérségi szervezeteivel tartjuk, a szakmai egyesületekkel szintén.

Tizenegy évvel ezelőtt csatlakoztunk a Gödöllő Környéki Regionális Turisztikai Egyesülethez, ezáltal még szélesebb körben értesülhet célközönségünk a programjainkról (honlap, nyomdai kiadványok), hiszen a mostanában előtérbe került kulturális turizmus a mi palettánkon már régóta szerepel. 2011 óta megjelenik kínálatunk a HUNGARYCARD katalógusában is. *A Gödöllői Műsorfüzetben* 2008 januárjától jelentettük meg (díjmentesen) programjainkat, 2014-ig, melyből a Gödöllő-környéki települések lakói is értesültek kulturális kínálatunkról (azóta kizárólag városi kulturális rendezvények számára készül a műsorfüzetük).

Intézményünk honlapja 2009 tavasza óta nyújt naprakész információkat a rákattintó érdeklődőknek.

A gödöllői Művészetek Háza vezetésével és munkatársaival kiépített kapcsolat következtében hívtak meg bennünket tíz évvel ezelőtt a TÁMOP 3.2.3/09/2 KMR pályázat konzorciumi tagjának. 19 hónapos programot dolgoztunk ki, tizenhat szakkört – ebből négy közel másfél évig tartott – és négy nyári táborot építettünk a programba. Megvalósításukhoz 1.609.368 Ft-ot fordíthattunk eszközbeszerzésre és közel egymilliót anyagköltségre (a 60.648.504.-Ft-ból a mi részünk 21.795.257 Ft volt). Ennek következtében gazdagodtunk három komplett számítógéppel, hozzá szoftverekkel és vágóprogramokkal, videókivetítővel, kamerával, fényképezőgéppel, rézkarcpréssel. Mindez természetesen a „könyvtári részleg”, az olvasók és gyermekeik hasznára és használatára is szolgált, s szolgál ma is.

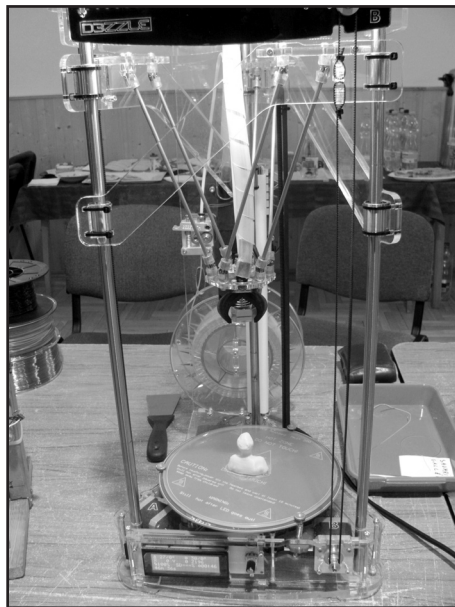
Összegzés

Az elmúlt években a gazdasági helyzet nem annyira pozitív változásai arra ösztönzik a döntéshozókat, hogy az erőforrásokat nem szabad szétforgácsolni. Nem mindenhol lehet párhuzamosan a két intézménytípust finanszírozni, különösen a viszonylag kisebb településeken, és itt nem is a szó szoros értelmében vett kistelepülésekre gondoltam. Ahol összevonásokról kell dönteni, bizonyára sok érdek sérül. A változásoknak általában nem nagyon szoktunk örülni – bár, ha belegondolunk, a változásokat nekünk magunknak kellene előidézni, a haladás érdekében (s ezt sokszor meg is tesszük). Erről (is) szól az innováció.

A mi szakmánknak – a mi szakmainknak – arra kell törekednie, hogy olyan fúzió, olyan kompromisszum köttessék, ahol a változásokat elszenvedők a lehető legkisebb mértékben sérülnek, s a változás a célközönségünk javát szolgálja. Hiszen végül is mi ezért vagyunk. A köz, a közösség szolgálatára.

Jegyzet

1. Az előadás a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár „3i (Informálni, integrálni, inspirálni)” könyvtár-szakmai sorozatának keretében, a Könyvek tára – Használók tere című konferencián hangzott el 2018. május 24-én, a FSZEK Központi Könyvtárában.
2. Az adatok forrása: Asztalos István – Zombor István: A 100 éves Erdőkertes. Erdőkertes: Erdőkertes Község Önkormányzata, 2010.

Erről (is) szól az innováció
II. Országos Erdőkertesi Mikrokontroller Napok, 3D nyomtatás

Jakab Krisztina

Betűcsipegető Törpkönyvtár

Ovisok a család, az óvoda és a könyvtár ölelésében¹

Intézményünk, az ÓMI Városi Könyvtár a város, a térség legnagyobb könyvtári közgyűjteménye, nyilvános települési közkönyvtár, mely két helyen szolgáltat. A központi intézményen kívül 1988 óta, a Városi Könyvtár új épületébe költözésével működik az intézmény fiókkönyvtáraként az Árpád Vezér Úti Fiókkönyvtár, mely két nagy lélekszámú településrész gyermek és felnőtt olvasóit látja el. Az intézmények működését meghatározza több oktatási intézmény közelsége, melyből következően a gyerekkönyvtári szolgálat, a könyvtári órák és foglalkozások szervezése, lebonyolítása domináns tevékenység. A gyerekekkel történő foglalkozásokhoz kapcsolható a családok könyvtári ellátása, mindemellett az idősek szabadidejének hasznos eltöltése is kiemelt jelentőséggel bír.

Nagy hangsúlyt fektetünk a kisgyermek olvasóvá nevelésének megalapozására. Gyerekkönyvtárunk fontos és alapvető feladata a felnövekvő generáció olvasóvá nevelése, a gyerekek olvasás iránti igényének felkeltése, fenntartása, könyvhasználatra ösztönzése, közösségi élményt adó, az olvasáskultúra fejlesztését támogató gyermekprogramok szervezése.

A gyermekek információs kultúrájának megteremtéséhez, a könyv- és könyvtárhasználati jártassághoz, az önálló ismeretszerzéshez szükséges hagyományos és digitális kompetenciák megszerzéséhez egyaránt lehetőséget biztosítunk.

A tehetséges gyerekek felkarolását és a hátrányos helyzetű gyerekek felzárkóztatását több könyvtári tevékenységi forma segíti: egyéni és csoportos foglalkozások, klubdelutánok, vetélkedők, rejtvények és pályázatok, játszóházak, mesedelutánok, közönségtalálkozók, valamint az olvasótábor, mely ma már 30 éves múltra tekint vissza.

Könyvtárosaink kiváló és elhivatott szakemberek, akiknek elsődleges célja elősegíteni és támogatni, hogy e digitális világban felnövekvő nemzedék gazdag belső képvilággal, egészséges énképpel és személyiséggel rendelkezzen.

Előzmények, alapok, kezdeti lépések, avagy hogyan is indult ez az egész?

Az olvasóvá nevelés gondolata számtalan kérdést és választ vet fel, szülőben, könyvtárosban és laikusban egyaránt: mikor, hogyan, mivel, kivel ... és sokszor még azt, hogy minek is? Azt tudjuk, hogy nem az iskolában és nem is az óvodában kezdődik ez a folyamat, hanem az otthon, a család, a szülői háttér a legjelentősebb befolyásoló tényező.

Az olvasóvá nevelést a lehető legkorábban kell elkezdni, dr. Gombos Péter a Magyar Olvasástársaság elnökének szavait idézve „a gyermek születése előtti kilencedik hónapban, de még jobb, ha már az anya születésénél elkezdődik.”²

És milyen igaz. Hiszen a családi háttér jelentősége nehezen vitatható. Számos kutatás bizonyítja, hogy az olvasó családból kikerülő gyermekek nagyobb százalékban válnak olvasó felnőttekké, mint a nem olvasó családból kikerülők. És az is tagadhatatlan, hogy a későbbi, a bölcsődében, az óvodában, az iskolában és természetesen a könyvtárban a gyerekeket ért hatások sem múlnak el nyomtalanul.

A könyvtár mint közösségi színtér szerepe meghatározó. Lehet. Az „apró olvasók” számára is. Ha akarjuk, ha nyitottak vagyunk, és ha olyan emberek, közösségek és intézmények vesznek körül bennünket, akiket el tudunk érni, meg tudunk szólítani, akik partnereink lehetnek. Ha észrevesszük, hol van és hol lehet ránk szükség.

Ha őszinték akarunk lenni, nem is igazán a gyerekek családon kívüli olvasóvá nevelésével van a baj. Hiszen az oktatási intézmények nevelési programjaiban benne van az irodalmi, nyelvi nevelés, az óvodák elengedhetetlen eszköze a mese, a szerepjáték, az élményszerzés. A könyvtárak is támogatják, segítik ezeket a folyamatokat sajátos eszközeikkel. DE: „A gyermek és a neki mesélő szülő között olyan kapcsolat teremődik, amely nélkül nem érdemes élni, és azt a szülőt, aki nem tudja, milyen fontos ez, rá kellene kényszeríteni arra, hogy meséljen a gyermekének.”³ – mondja Lázár Ervin.

Mert olvasni jó!

Ha nem is rákényszerítés, de az erőteljesen rámutatás, felhívás a szülői felelősségre, az mindenképpen határozottan szembeötlő feladatnak tűnt számunkra. Úgy éreztük, érzékeljük munkánk során, hogy az a bizonyos nagyon meghatározó szülői háttér nem min-

den esetben támogatja a gyermekek olvasásra, mesékre fogékony mivoltának kialakulását. És ezzel szembesültünk programunk elindítása és megvalósítása során is.

Több cél fogalmazódott meg bennünk, amikor elindítottuk programunkat, melynek alapja volt, hogy a város oktatási intézményeivel több évtizedes, együttműködő, tevékeny kapcsolatot építettünk ki, ami nélkülözhetetlen a könyvtár oktatást támogató, a gyermekek olvasóvá nevelését segítő tevékenységéhez.

Általánosságban elmondható, hogy az óvodás csoportok rendszeres látogatói könyvtárainknak. Havi rendszerességgel látogatnak el foglalkozásainkra, melyek ismeretterjesztő, játékos, mesés, zenés foglalkozások keretében ismertetik meg velük a könyvek világát, a mesék szeretetére ösztönözve őket. A *Gyerekkuckó*ban eltöltött órákat színesítik a papírszínház, valamint a kézműves foglalkozások is. Városunkban azonban több peremkerületi óvoda is működik, melyek nehezen vagy egyáltalán nem tudják megoldani, hogy ellátogassanak hozzánk, részt vegyenek foglalkozásainkon.

A program elindításánál szempont volt az is, hogy a munka és az óvoda után ösztönzés nélkül a kisgyerekes szülők többsége nem fogja a gyerekeket elhozni a könyvtárba. Kevésnek éreztük, hogy csak az óvodai foglalkozások keretében látogassanak el a gyerekek intézményünkbe, célunk a családok invitálása és megtartása a könyvek és könyves programok vonzásával.

Úgy gondoltuk, hogy ezekre a problémákra a legjobb megoldás egy óvodai környezetbe kihelyezett beiratkozási program lehet, s így 2012 tavaszán új kezdeményezésként indítottuk útjára a város óvodáiban a BETŰCSIPEGETŐ TÖRPKÖNYVTÁR-at.

Kihelyezett óvodai programunk, a Betűcsipegető Törpkönyvtár

Megvalósítás

Az intézményvezetők pozitívan fogadták ötletünket, és lehetőséget biztosítottak arra, hogy rendezvényeik részesei legyünk könyvtári tevékenységeinkkel. Jelen vagyunk a szülőkkel szervezett nyilvános rendezvényeken és az óvodák sajátos, a maguk örömeire alakított, belső kis programjain is.

Könyvtári standunkon a megfelelő körülmények megteremtésével, a mesekönyvek, meseszőnyeg, papírszínház, bábok, színezők, kirakók használatával igyekszünk felkelteni a gyerekek érdeklődését a könyvtár, a könyvek iránt, elérni, hogy az ovisok megszeressék és szeressék a meséket, a könyveket, és megismerjenek bennünket.

Közös játék

Célunk, hogy találkozzunk a szülőkkel, hogy ezeknek az alkalmaknak a segítségével bepillantást nyerjenek egy kicsit a családok a könyvtár világába, azok is, akiknek kimaradt ez az élmény eddigi éveikből, és talán életükben nem lépték még át egyetlenegy könyvtár küszöbét sem. A felnőttek számára is élményt nyújtva, legyen egy belső készítetés, igény arra, hogy belépjenek a könyvtár világába, megismerjék szolgáltatásainkat, az itt rejlő lehetőségeket és felismerjék azt a tényt, hogy a gyerekekkel összebújós, közös mesélés milyen fontossággal bír gyermekeik világában. A gyerekek élete akkor gyarapodik, ha a mesélés révén gazdagodhat képzeletviláguk, szókincsük, ha fejlődik kommunikációs készségük, ha egészséges az énképük, és ha el tudnak igazodni érzelmeik hálójában, problémáikra választ és segítséget találnak.⁴ Ebben támogatjuk a mese és a könyvtár, a könyvtáros.

A szülők, a gyerekek a program során beiratkozhatnak könyvtárainkba, valamint az adott helyszínen 1-1 könyv kölcsönzésére is lehetőségük nyílik. A kikölcsönzött könyv cseréjére már a könyvtárban kerül sor, így elérve – csalogatva és „kényszerítve” is – a belépést intézményeink könyves kuckóiba.

És mi is kell a Betűcsipegetés jó működéséhez?

- Támogató közeg – az ovi, az óvónők, a vezetők támogatása (hiszen kell, hogy hívjanak bennünket rendezvényeikre, illetve, ha jelentkezünk, fogadjanak minket és programjainkat), a család, a szülői háttér, a könyvtár pozitív hozzáállása, támogatói léte;
- a szülő szerepének fontossága – ne lebeszélje a gyermeket, és kivegye a könyvet a kezéből, amit szeretne hazavinni, hanem támogassa, erősítse a gyermeki kíváncsiságot, rácsodálkozást a világra, a könyvek, mesék szeretetét, a tudásvágyat;

- a könyvtáros személyiségének fontossága, aki érzelmileg, szellemileg is egyfajta közösséget, azonosságot vállal a gyermekkel, az adott tevékenységgel (bensőséges, intim viszony, bizalom, egymásra figyelés);
- és természetesen kellene a kis óvodások (hiszen nélkülük nem létezik a program), akiknek mesélhetünk és akiket bevarázsolhatunk a könyvtárba (persze csak akkor, ha a szülő is akarja).

Közös olvasás

Az *APRÓ ÖRÖMÖK – Családi Klub* 2013 áprilisában külső kezdeményezésre, két lelkes, kisgyermekes anyuka ötletének köszönhetően jött létre, több szállal kapcsolódva intézményünkhöz, könyvtári tevékenységünkhöz, óvodai, családi programjainkhoz. A közös céloknak köszönhetően – melyben benne rejlik a gyermekek olvasóvá nevelésének fontossága, az olvasás megszerettetése, a mesék világa, a szabadidő tartalmas eltöltése – helyszínként, partnerként is szoros együttműködés alakult ki. Otthont és szakmai, támogatói háttérrel biztosít intézményünk a találkozónak, melyekre havi rendszerességgel kerül sor. A klub léte és működése szorosan kapcsolódik a Betűcsipegető Törpkönyvtárhoz, hiszen az átjárhatóság a két program között adott, az óvodában megnyert szülők azonos gondokkal, megoldandó feladatokkal és élményekkel működő közösséget találnak itt, így a már megnyert családok színtere lehet és kell, hogy legyen a több éve működő Családi Klub.

Összegzés, eredmények

Összegzésként elmondhatjuk, hogy programunk elérte a célját. Lehetőségünk van megmutatni, bemutatni, hogy a gyerekkönyvtár vonzó hely – ahol mosolygós könyvtárosok, mesés eszközök, barátságos környezet várja őket rengeteg újdonsággal, „tudománnyal”. A találkozások során a gyerekek érdeklődéssel fordulnak felénk és az általunk kínált lehetőségekhez.

APRÓ ÖRÖMÖK – Családi Klub a könyvtárban

A program sikereként könyvelhetjük el, hogy többen beiratkoztak a könyvtárba és azóta is rendszeresen látogatnak el hozzánk, szívesen vesznek részt a korosztályukat érintő rendezvényeinken.

Időt kell szánnunk a mesélésre, az olvasásra. Kell, hogy legyen óra, amikor csak erre figyelünk, ölünkben egy aprósággal, amikor csak az az egy dolog létezik. Az olvasás, a mese. Nem szaladunk, nem sietünk, hiszen a mesét nem lehet kapkodva olvasni, csak úgy, ha megteremtjük az ehhez szükséges nyugalmas, békés környezetet.

Fontos a mese, mert csak az tudja érteni és élvezni az olvasást, aki képes látni a betűket, a szavakat, megjeleníteni az olvasott, hallott történeteket.

Gazdagabb és egészségesebb személyiségű felnőtteké válhatnak gyermekeink az olvasás segítségével, fejlett nyelvi kifejezőképességgel, kommunikációval, szociális érzékenységgel, megfelelő helyzetfelismeréssel és problémamegoldással. Mi tudjuk ezt... Szeretném hinni, hogy a bennünk lévő elhivatottsággal a szülőket is meg tudjuk érinteni.

És végezetül álljon itt egy ajánlás programunkról: referencia a Betűcsipegető jó gyakorlathoz: „Óvodapedagógusként, intézményvezetőként, de óvodai szaktanácsadóként is nagyon pozitív véleményem van a Betűcsipegető programról, ami közvetlen, érzelmi kapcsolaton alapulóvá, játékosá teszi a kisgyermek könyvekkel való megismerkedését, segíti az olvasóvá válást és az anyanyelvi nevelés fejlődését. Intézményünkben évek óta több alkalommal, nyílt és óvodai rendezvényeken tapasztalhattuk meg a Betűcsipegető kedvező nevelési és pedagógiai hatását.

Kisgyermekkorban nagyon fontosak az első benyomások; ami nyugodt légkörben, ismert környezetben, kedvelt személyekkel közösen, sok tevékenységgel, játékosan, örömmel, változatos formában történik, arra befogadóak, azt szeretik és azt gyakorolni is fogják. A program során megismerik a kisgyermek és szülei a könyvtárosokat, jó személyes kapcsolatot alakítanak ki, sok-sok érdekes könyvvel ismerkednek meg; kézbe veszik, lapozgatják, felolvasást hallgatnak belőlük, kikölcsönzik... Van lehetőség a helyben történő könyvtári beiratkozásra, amikor nyílt rendezvény van. Mindig van érdekes kísérő

tevékenység: kézművesedés, bábelőadás, mesélés, gyermekjáték... A gyermekek mindig nagy örömmel vesznek részt rajta, érdeklődőek, lelkesek, szeretik és várják a Betűcsipegetőt. Különösen sokat segít a megkésett beszédfejlődésű gyermekeknek, a logopédiai fejlesztésre szorulóknak, a grammatikailag nem helyesen vagy a nem szívesen beszélő gyermekeknek, később pedig a kisiskolásoknak a szövegértésben, majd az olvasóvá válásban. Nagy öröm számomra, hogy gyakran találkozom óvodásainkkal és szüleikkel, amikor a könyvtárba látogatok. Így a Betűcsipegető program folyamatán, hatásán kívül az eredményét is tapasztalom. Bátran ajánlom kipróbálását minden kisgyermeket nevelő- oktató intézménynek, szervezetnek!”⁵

Jegyzetek

1. Az előadás a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár „3i (Informálni, integrálni, inspirálni)” könyvtár- szakmai sorozatának keretében, a *Könyvek tára – Használók tere* című konferencián hangzott el 2018. május 24-én, a FSZEK Központi Könyvtárában.
2. „A mesélésnek döntő jelentősége van” – beszélgetés dr. Gombos Péterrel, a Magyar Olvasástársaság elnökével
Elérhető: <http://folyoiratok.ofi.hu/uj-koznevelo/olvasova-nevelo>
3. Idézet forrása: <http://www.tulipanovoda.hu/dokumentumok/meseszerepe.pdf>
4. Lásd erről bővebben: G. Gödény Andrea: *Az Olvasók Birodalma – Az olvasóvá nevelés jelenkori esélyei és lehetőségei*
Elérhető: http://olvasas.opkm.hu/portal/felso_menusor/konyv_es_nevelo/az_olvasok_birodalma
5. Juhász Tamásné, Ózdi Városközponti Óvodák, Intézményvezető, mesterpedagógus szaktanácsadó. Ózd, 2017. 07. 19.

Ifjú olvasók

Az Országgyűlési Könyvtár története írásban és képen

2017 tavaszán új kiadvánnyal bővült az Országház Könyvkiadó gondozásában megjelenő *Országközi séták* című sorozat. Szeretném azonban eloszlatni a címadás sugallta tévképzeteket, recenzióm tárgya nem egy többkötetes összegzés, csupán egy nyolcvan oldalas, de megjelenésében reprezentatív, képekkel gazdagon illusztrált kis alakú könyvecske. A kötet témája az Országgyűlési Könyvtár jelene és múltja, célja pedig az Országház és a vele szimbiózisban lévő országgyűlési bibliotéka brandjének erősítése. Itt ugyanis jól látható brandépítés folyik, ami nem szorul különösebb magyarázatra, elég rátekinteni a kötet küllemére, képanyagára és összevetni azt más parlamenti intézmények kiadványaival és weboldalaival. Az Országgyűlési Könyvtár csakúgy, mint a sorozat korábbi kötetei – az *Országközi kalauz*, *Az Országház építéstörténete*, *Az Országközi falfestményei* – a széles olvasóközönséghez szóló ismeretterjesztő kiadvány, melynek tartalmát a Villám Judit által jegyzett közérthető szövegek és a főként Bencze-Kovács György, illetve Roberto Nencini munkáját dicsérő fotók harmonikus egysége határozza meg.

A kötet egyfelől rövid történeti áttekintést nyújt az Országgyűlési Könyvtár működéséről, bemutatja állományát, fontosabb különgyűjteményeit, könyvritkaságait, elektronikus adatbázisait, különféle szolgáltatásait, másfelől az intézménynek helyet adó épületrész építészeti kivitelezéséről is tájékoztat, különös tekintettel a szerkezeti megoldásokra, a későbbi átalakításokra, az anyaghasználatra, a berendezési tárgyakra, a díszítő elemek és a visszatérő motívumok sokféleségére.

A könyvtár alapításának pontos időpontjáról – amely az 1860-as évek végére tehető – valamelyest eltérően vélekednek a szakirodalomban, az azonban egészen bizonyos, hogy az intézmény 1870-ben kezdte meg tényleges működését, ugyanis ettől az évtől kezdve biztosítanak számára helyiséget, könyveket, valós költségvetést és személyzetet. Kezdetben, Pulszky Ferencnek köszönhetően a Magyar Nemzeti Múzeum épületének egyik szobája szolgált a könyvtár otthonául, ahonnan a bibliotéka először a Sándor utcai Luby-házba, azután az Ybl Miklós tervezte Képviselőházba költözött, és csak 1902-ben tette át székhelyét a Steindl Imre által tervezett Országház épületébe, ahol végre kifejezetten könyvtári célra kialakított tereket tudhatott magáénak.

Az alapítás óta eltelt mintegy másfélszáz év alatt nem csak a bibliotéka helye, de megnevezése is többször változott. Hívták az intézményt a Képviselőház Könyvtárának (megszakításokkal 1870 és 1943 között), Országközi Könyvtárnak (1918–1920), a Nemzetgyűlés Könyvtárának (1920–1926) – a második világháborút követően rövid ideig Nemzetgyűlési Könyvtárnak –, de a felsőház megalakulásától (1927) kezdve Országgyű-

lési Könyvtárnak is gyakorta nevezték és végül ez a névforma vált 1947-től az intézmény hivatalos megnevezésévé.

Kezdetben zárt intézményi könyvtárként a jogalkotást elősegítendő, a képviselői munkát volt hivatott szolgálni, de ahogy telt-múlt az idő, egyre csak szélesedett a külsős könyvtárhasználók köre, ugyanis – tekintettel a gyűjtemény jellegére – számos tudós és kutató kért beocsátást az intézménybe. A külsős könyvtárhasználók számának növekedése eredményeképp 1934-ben az úgynevezett „idegenek” már két különálló olvasótermet tudhattak magukénak.

1945-től egyre hosszabb nyitvatartással állt az olvasók rendelkezésére az intézmény, 1952-től pedig mindenki számára megnyitotta kapuit, miután nyilvános könyvtárrá avanszált. 1958-ban ismét jelentős változás következett be az Országgyűlési Könyvtár életében, mivel országos tudományos szakkönyvtárrá minősítették, majd ennek megfelelően gyűjtőköre is módosult. Kezdetben főként a történelmi, jogi, politikai, közgazdasági és filozófiai munkákat gyűjtötte, majd 1922-től a kötelepéldányokról szóló törvénynek köszönhetően jóformán minden társadalomtudományi dokumentumot megküldtek a könyvtárnak. A fennálló helyzet csak az 1951-es törvénymódosítást követően normalizálódott, ettől kezdve mindössze „a gyűjtőkörnek megfelelő válogatójoga van az intézménynek: az állam- és jogtudomány, a politikatudomány és a modern kori egyetemes történelem köréből.” Az 1958-as szakkönyvtárrá minősítés során valamelyest ez a szabályozás is módosult, ekkor ugyanis a jogtudományt, a politikatudományt és a jelenkori egyetemes történelmet teszik a könyvtár fő gyűjtőkörévé. Ezen tudományterületek vonatkozásában a magyarországi szakirodalmat azóta is teljességre törekvően, a külföldi publikációkat pedig válogató jelleggel gyűjti az intézmény. Mindezek mellett a magyar történelemre és az újkori egyetemes történelemre vonatkozó dokumentumokat, illetve a közgazdaságtan, a szociológia és a statisztika területén megjelenő munkákat válogatva gyűjti.

1975-től kezdődően újabb feladatok hárulnak a könyvtárra: országos jogi és politikai információs szakközponti szerepet is ellát, aminek köszönhetően technikai fejlesztésekre és a személyzet létszámának növelésére került sor. A folyóiratok gépesített feltárását is ekkor kezdik el, 1982-ben pedig már számítógépet használnak „az országban egyedülálló Világpolitikai Információk (VPI)” adatbázis építése során.

A könyvtár adatbázisai közül említésre méltók még a PressDok és a HunDok adatbázisok is. Előbbi 1989 óta a napi- és hetilapok, illetve a szakfolyóiratok cikkeit szemlézi, utóbbi 1991-től kezdődően a külföldi sajtó magyar vonatkozású cikkeinek forrásadatait és tartalmi összefoglalásait szolgáltatja. Később a PressDok és a HunDok összevonásából alakult ki a ma használatos egységes Sajtóadatbázis.

1958 és 1962 közt több különgyűjteményt is életre hívtak a könyvtárban. Elsőként a Magyar Tanácsköztársasági Különgyűjteményt (1958–1992), azután az ENSZ Letéti Gyűjteményt (1960) alakították ki, két évvel később pedig a Külföldi Parlamenti Gyűjteményt és a Magyar Parlamenti Gyűjteményt (1962) hozták létre a könyvtár meglévő állományából, melyekhez külön olvasótermek társultak.

A könyvtár legújabb különgyűjteménye, mely 2001 óta létezik, az Európai Unió Letéti Gyűjteménye, amely többek között az uniós intézmények által kiadott dokumentumokat, jogesetgyűjteményeket, szakkönyveket és az európai intézményekkel, illetve az európai joggal kapcsolatos folyóiratokat foglalja magában.

Számos hagyatéki kollekciónak is gazdagítja az Országgyűlési Könyvtár állományát. Ezek közül különösen figyelemre méltó Ghyczy Ignác (1799–1870) egykori országgyűlési kép-

viselő és híres könyvgyűjtő mintegy 14 500 kötetből álló, muzeális dokumentumokban gazdag gyűjteménye, de nem kevésbé érdekes Gyurkovits György (1780–1848) pozsonyi táblabíró, országgyűlési követ hagyatéka, vagy épp Pulszky Ágost (1846-1901) gyűjteménye sem, s hosszasan sorolhatnánk még a könyvtár birtokába került egyéb értékes hagyatékokat.

A Muzeális gyűjtemény közel 8000 művet foglal magában. Az egyes kötetek egészen sokszínű tartalommal bírnak, vannak közöttük jogi, politikai, államtudományi, országgyűlési, történeti, földrajzi, gazdasági, irodalmi, irodalomtudományi, hadtudományi kötetek. Jelentős részük 17–18. századi, de 16. századi munkák is találhatóak köztük, melyek túlnyomórészt a már említett Ghyczy-gyűjteményből származnak.

Amikor az Országgyűlési Könyvtár különgyűjteményeiről értekezünk, természetesen a Magyar és a Külföldi Parlamenti Gyűjteményről sem feledkezhetünk meg. Ezekben a különgyűjteményekben a Magyar és az Erdélyi Országgyűlés történeti dokumentumai, illetve más, főként európai parlamentek dokumentumai kutathatók. A Magyar Parlamenti Gyűjteményben egyaránt találhatóak kézírásos, latin nyelvű országgyűlési forrásdokumentumok, reformkori jegyzőkönyvek, naplók, zárszámadások, költségvetések, ügyrendek, név- és lakjegyzékek, házszabályok, országgyűlési almanachok, plenáris ülésekről szóló jegyzőkönyvek, és az országgyűléssel kapcsolatos muzeális kötetek is itt kerültek elhelyezésre.

A kötetben a Digitalizált Törvényhozási Tudástár projektekről (DTT1, DTT2) is olvashatunk. A nagyszabású DTT projekt első része több mint 5000 kötet, vagyis mintegy 2 millió oldal digitalizálását és online elérhetőségét tette lehetővé, főként az 1867 és az 1945 közti időszakra vonatkozó jogi, közigazgatási, történettudományi, nemzetpolitikai publikációk és az országgyűléssel foglalkozó szakirodalom vonatkozásában. A projektnek köszönhetően a történeti jogforrásállományok – a közlönyök és a döntvénytárak – jelentős részét is hozzáférhetővé tették a weben. A DTT projekt második részében pedig mintegy 150 ezer oldalnyi országgyűlési dokumentumot, illetve jelentős mennyiségű 1990 óta keletkezett országgyűlési irományt és bizottsági jegyzőkönyvet sikerült digitálisan nyilvánossá tenni.

A könyv vége felé az Országgyűlési Könyvtárnak helyet adó különleges országgházi épületrész kerül górcső alá. A bibliotéka enteriőrjének kialakításával foglalkozó fejezet a könyvtári szolgáltatások iránt kevésbé érdeklődő laikus olvasó számára is kimondottan érdekes lehet. Számos építészettörténeti kuriózumról esik benne szó, szinte mindent megtudhatunk a tervezési és építési folyamatokról, a későbbi átépítésekről, változtatásokról, a felhasznált anyagokról, sőt a díszítőelemekről és a motívumhasználatról is átfogó képet kaphatunk. A fejezet a Steindl Imre által tervezett óriási belmagassággal bíró gótikus stílusú nagy olvasótermet, az Országgház egyik legimpozánsabb terét helyezi középpontba, ezt szedi ízekre funkcionális és esztétikai értelemben.

Átépítésekről, rekonstrukciókról is szó esik a kötetben, ami korántsem véletlen. A könyvtár életében ugyanis igen meghatározó volt a 2012 májusa és 2014 márciusa közti időszak, hiszen az egy évig tartó előkészületi munka és az azt követő 9 hónapig tartó zárvatartás ideje alatt szinte teljes egészében megújult az Országgyűlési Könyvtár. 2014 tavaszára, a Kossuth tér rekonstrukciójával párhuzamosan folyó munkálatok során nemcsak a könyvtári terek, de a gyűjtemények és a rájuk épülő szolgáltatások is jelentősen korszerűsödtek.

Az Országgyűlési Könyvtár című kötet kiváló lehetőség a könyvtár iránt érdeklődő olvasó számára, hogy a lehető leggyorsabban, mégis megbízható forrásból tájékozódjon a könyvtár történetéről, állományáról, különgyűjteményeiről, szolgáltatásairól, s az Ország-ház épületéről. Mindazonáltal az is bátran kézbe veheti a kiadványt, aki korábban soha nem hallott a parlamentari bibliotékáról, a kötet ugyanis nem egy átlagos ismeretterjesztő mű, jóval több annál: tökéletes marketingeszköz, amely a professzionális fotóknak köszönhetően bárki számára érdekes lehet.

Egyébiránt a kötetben publikált gazdag fotóanyag egy része a rendszerváltozás előtti és utáni korszak vetületeként is értelmezhető. Míg a könyv első oldalain, többnyire precízen beállított fotókon, kosztümöt viselő decens hölgyek és öltönyt viselő úriemberek láthatók, amint fegyelmезetten könyvet vagy folyóiratot olvasnak, addig néhány oldallal később laptop és jegyzethalmok mögött kényelmesen ülő, ujjatlan pólót viselő laza egyetemistákat láthatunk, akik kimondottan otthonosan érzik magukat a könyvtár olvasótermében.

A vékony, de informatív, a vizualitás eszközeit előtérbe helyező – rengeteg fényképet közlő, ugyanakkor szakmai ismeretekben is gazdag kis könyv hatásos eszköze lehet a könyvtárról alkotott kép formálásának. A szakmailag lektorált albumszerű munka magyar és angol nyelven egyaránt kiadásra került, s mind tartalmát, mind kialakítását tekintve jól illeszkedik a sorozat korábban megjelent kötetei közé. Egyedüli negatívumként a rossz minőségű ragasztott kötés említhető meg, ezt leszámítva könyvészeti értelemben is értékes műről beszélhetünk, ezért ennek dacára is élmény kézbe venni a könyvet. Jó lenne valamikor az Ország-házi Séták sorozat példájából kiindulva a többi emblematikus hazai könyvtárról is hasonlóan igényes formában olvasni.

Villám Judit: *Az Országgyűlési Könyvtár* / Villám Judit. – Budapest : Országgyűlés Hivatala, 2017. – 77, [3] p. : ill. ; fotók ; 19 cm. – (Ország-házi séták / sorozatszerk. Kerekes Margit, ISSN 2416–1594)
Képjegyzék: p. [80.] Bibliogr.: p. 76.

Tóth Béla István

Szakkönyvtár(ak) a holnap határán

Izgalmas és igazán hiánypótló szakmonográfiával bővült a könyvtári szakirodalom Rózsa Dávidnak, a Központi Statisztikai Hivatal Könyvtára nemrégiben kinevezett főigazgatójának jóvoltából. Az egyszerű külső mögött fontos és aktuális tartalom rejtőzik. A kötet a szakkönyvtár mint könyvtártípus helyzetét, állapotát és fejlődési trendjeit mutatja be, elsősorban hazai körképet adva, de mindezt egy nagyon tág nemzetközi kontextusba ágyazva. Bevallom őszintén, olyan érdeklődéssel és figyelemmel olvastam (egy szuszra), mint egy jó regényt, ami sokat elárul a szerző kiváló íráskészségéről, stílusáról és humoráról.

Az elméleti bevezető sorokból és a nemzetközi trendeket bemutató fejezetekből jól látszik, hogy a könyvtárak mindenhol hasonló problémákkal küzdenek. A szakkönyvtárak mintha hanyatlóban lennének, holott vállalt és teljesített feladatuk továbbra sem kevesebb, mint egy-egy szakterület teljes körű információellátásának biztosítása, a szakemberek minél magasabb színvonalú kiszolgálása. Szinte érthetetlen és felfoghatatlan, hogy ennek a tevékenységnek miért nem látható a közvetlen gazdasági haszna, a döntéshozók miért gondolják úgy, hogy a szakkönyvtárak csak viszik a pénzt, ezért folyamatosan racionalizálni kell őket. A racionalizálás természetesen világszerte a könyvtárak és a könyvtárosok számának csökkentését jelenti.

A kimenekedés egyik útja a funkciók bővítése lehet. A nemzetközi trendek egyértelműen arra mutatnak, hogy a szakkönyvtárak munkájában már nem a gyűjtemény építése dominál, hanem a tudásgyarapítás, a tudással való gazdálkodás. A könyvtárak és a könyvtárosok maguk is a kutatások résztvevőivé kell váljanak. Emellett aktívabb szerepet kell vállalni a tartalom-előállításban is. A könyvtáraknak önálló tartalmakkal, fejlesztésekkel kell megjeleníteniük az információs piacon. Rózsa Dávid könyvét olvasva még jobban megerősödött bennem az a meggyőződés, hogy nagyon erős nemzeti és nemzetközi összefogásra van szüksége a szakkönyvtárak közösségének, ha nem akarjuk, hogy ez a könyvtártípus teljesen eltűnjön vagy elszürküljön a közeljövőben. Ehhez persze az is szükséges, hogy a speciális felhasználói kör aktívan mellénk álljon.

Egy önálló fejezet foglalkozik a jövő szakkönyvtárosával, az előttünk álló elvárásokkal és kihívásokkal. Ma már nem elég jó könyvtárosnak lenni, de az sem, ha valaki jól ismeri a szakkönyvtára szakterületét. (Megjegyzem hazánkban sajnos még az is ritka, hogy a szakkönyvtárakban mindkét szakterületet professzionálisan értő kollégák dolgozhassanak, és ezen a jelenlegi egyszakos képzési rendszer, illetve a könyvtárosok bérezése sajnos nem segít.) „A szakkönyvtárosnak érdeklődnie kell a tudományos kommunikáció trendjei, jó

gyakorlatai és lehetőségei, különösen a nyílt hozzáférésű formák iránt; tisztában kell lennie a szerzői jog, a tudománymetria és az alternatív bibliometria fontosabb kérdéseivel. A kutatási eredmények kezeléséhez szüksége van a nyers adatok előállítására vonatkozó módszertani ismeretekre, továbbá a hozzáférést, a terjesztést és a megőrzést biztosító eszközök alkalmazására. Szintén nem elhanyagolható jelentőségű az információkeresésben és az irodalomkutatásban szerzett jártasság, a szakterületi hivatkozási-idézési szokások elsajátítása, a prezentációs és a bibliográfiakészítő szoftverek, a közösségi oldalak és a kutatói adatbázisok, a web 2.0-s eszközök és a mobiltechnológiák magabiztos használata.” (31. p.) Így foglalja össze a szerző a 21. század szakkönyvtárosának legfontosabb tudáselemeit, ami természetesen bővíthető, például az oktatási kompetenciákkal.

A 2. rész a nemzetközi és nemzeti szakkönyvtári szervezetek, egyesületek világába vezet be. Kicsit közelebbről Németország, Románia, a balti államok, Moldova, Oroszország szakkönyvtárügyét ismerhetjük meg. Ez a sajátos válogatás olyan területekre is bepillantást enged, ahonnan általában kevesebb információ érkezik.

A nemzetközi kitekintést egy gazdag hazai körkép követi. Ez a körkép megkísérli a maga teljes sokszínűségében bemutatni a mai magyar szakkönyvtárakat, olyanokat is beleértve, amelyekről nagyon keveset tudunk (pl. honvédségi könyvtárak, egyesületi könyvtárak, múzeumi könyvtárak stb.). A szerző a statisztika világában otthonosan mozog, minden állítását hiteles és friss adatokkal támasztja alá. Ez a statisztikus szemléletmód különleges jelleget ad az egész kötetnek. Átfogó képet kapunk arról, hogy állnak a különböző típusú szakkönyvtárak 2017-ben, milyen változásokon mentek és mennek keresztül, és milyen stratégia mentén képzelik el a jövőjüket.

2015-ben a statisztika szerint 337 szakkönyvtár működött Magyarországon. Az ezekben dolgozó 1399 könyvtáros fele országos szakkönyvtár munkatársa. 1990 és 2016 között negyedére esett vissza a szakkönyvtári szolgáltatást nyújtó intézmények száma, a könyvtárosok számában pedig 14%-os csökkenés állt be. Jelentősen emelkedett ugyanakkor a felsőfokú végzettséggel rendelkező könyvtárosok száma, ami nyilvánvalóan a törvényi elvárások változásának és a felsőoktatás kiterjesztésének tudható be.

Persze vannak árnyoldalai is a statisztikus gondolkodásmódnak. Képet kapunk a különböző könyvtárakról, történetük alakulásáról, állományokról, szolgáltatásokról, innovációkról, munkatársairól. Kevesebbet tudunk meg azonban arról, hogy ezek az intézmények ténylegesen hogyan járulnak hozzá saját tudományterületük, illetve a könyvtárügy teljesítményéhez, mi az a hozzáadott érték, amivel az egész magyar (és talán nem csak a magyar) könyvtárügy gazdagodhatna, ha jobban igénybe venné ezeket a szolgáltatásokat. Gondolok itt például arra, hogy a szakkönyvtárak által előállított adatbázisok nem csak azok számára hasznosak, akik az adott szakterület kutatói, a közkönyvtári rendszer – a felsőoktatási könyvtárakról nem is beszélve – is elsőszeretettel használja ezeket. Márpedig ezt a használatot és hasznosulást semmilyen statisztika nem mutatja. Ahogyan azt sem, hogy a szakkönyvtárakban dolgozók speciális szakértelme nélkül mire menne a kutatás vagy a felsőoktatás.

„A könyvtári tapasztalatok és a – javarészt felsőoktatási intézményekben lezajlott – felmérések egyaránt azt mutatják, hogy az elkötelezett kutatók bátran, de sokszor nem igazán kitartóan használják a Google-, a Wikipédia- és a Facebook-univerzumon túli információforrásokat, a szakirodalmi és a bibliometriai adatbázisokat, a nemzetközi katalógusokat és a tudományos közösségi oldalakat. Mindez talán kevés derűlátásra

ad okot, de éppen a könyvtárak, ezek a „végtelenül összetett” érdeklődői körrel rendelkező intézmények azok, amelyek az iskolarendszerű oktatás szereplői mellett a legtöbbet tehetik az információs műveltség és az olvasáskultúra emelése – avagy, Kármán Józsefet idézve, „a nemzet csinosodása” – érdekében.” (197. p.) Hazánkban sajnos nem honosodott még meg az „*embedded librarian*”, vagyis – Rózsa Dávid szavaival élve – a kihelyezett könyvtáros. Nem egyértelmű még, hogy a könyvtáros valódi partnere tud lenni a szakembernek és a tudományos kutatónak, mert olyasmiben tudja őket segíteni, ami csak az ő tudásportfóliójában van meg. Szakkönyvtárosként magam is nap mint nap szembesülök azzal, mennyire tudatlan a társadalom és a tudományos világ is azzal kapcsolatban, mi a 21. században a könyvtáros szerepe és feladata. Rózsa Dávid könyve talán tesz valamit e tudatlanság csökkentése érdekében, már ha más is olvassa a könyvtárosokon kívül. Csak remélni lehet, hogy minél többekhez eljut, kötelező olvasmánnyá válik a könyvtárosképzésben és a továbbképzésben is.

Egyetérthetünk a szerzővel, higgyünk a könyvtárak, de most főként a szakkönyvtárak jövőjében!

Rózsa Dávid: Szakkönyvtár a holnap határán. Bp., KSH Könyvtár,
2018. 236 p.

Varga Katalin

